

România literară

LA
DE
LECTURĂ

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

15 - 21 februarie 1995

5

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Adunarea Generală a Scriitorilor

(pag. 3, 4)

A.E. BACONSKY între realitate și mit

(pag. 12 - 13)

Portretul artistului în închisoare

(pag. 5)

Grigore
Vieru - 60

(pag. 11)

Virgil Ierunca - istoric literar

(pag. 10)

Octavio PAZ:

Spirala. Cum și de ce am scris „Labirintul singurătății“

(pag. 20 - 21)

Toporul și pădurea

O EDITURĂ particulară mi-a propus reeditarea antologiei de poezie română modernă apărută în 1968 în "Biblioteca pentru toți" a Editurii pentru Literatură și retrasă de pe piață, cum se spune, din ordinul autorității culturale, înainte de epuizarea tirajului. La cererea editorului, voi povesti într-o prefață istoria primei, probabil, cărți interzise pe timpul lui Ceaușescu. Aș vrea să mă refer în articolul de față la un singur aspect al uritei întâmplări și anume să încerc să explic cum s-a ajuns la acest grav și neașteptat (dacă luăm în considerare circumstanțele) act de cenzură literară.

La începutul lui 1968, când antologia era planificată să apară, regimul Ceaușescu se afla în floarea tinereții lui. Semnele noului dogmatism nu se iviseră. Iar demența finală nu putea fi încă presimțită. O adiere de liberalizare ne încălzea sufletele. Cenzura se făcuse relativ discretă. Se recompleta, încet, dar sigur, tabloul valorilor noastre clasice și moderne. Scriitorii, interziși pînă deunăzi, erau republicați și se vorbea liber despre ei, mai întâi în critică, apoi în manuale. Apăreau numeroase romane, culegeri de versuri, piese de teatru, multe remarcabile. Lumea aflase deja că există o nouă literatură și numele unor autori erau pe toate buzele. Nu e nimic idilic în succinta mea prezentare. România nu constituia o excepție în lumea comunistă. Primăvara de la Praga era aproape. În Polonia se refăcea opoziția la totalitarism.

Antologia mea reflecta acest spirit deschis, recuperator și lipsit de prejudecăți ideologice. Când o reparcurg azi, îi găsesc destule cusururi iar selecția poeziilor îmi displace profund. Dar atunci ea încerca să aducă laolaltă pe toți poeții merituosi ai deceniilor interbelice, indiferent de credințele și de ideile lor, dincolo de "taberele" în care, eventual, îi împărțise viața politică. Deși opera de "revalorificare a moștenirii culturale" (cum suna clișeul marxist-leninist) începuse, destui dintre acești poeți nu fuseseră încă republicați. I-am cuprins în antologie pe toți.

Din motive pe care nu le cunosc, apariția antologiei s-a amînat pînă în toamnă. E posibil să fi existat unele rezerve, neajunse pînă la mine, în cercurile cenzurii. Îndată după 21 august 1968, când trupele sovietice au ocupat Praga, adică într-un moment politic dramatic, antologia a apărut, aș zice în mod neașteptat, date fiind împrejurările, iar după cîteva zile a fost retrasă și tirajul nevîndut a fost topit.

Cauza interzicerii cărții a fost intervenția unui cunoscut poet care i-a reclamat lui Ceaușescu faptul că antologia abundă în nume de autori "verzi" și că toți autorii "roșii" lipsesc. Poetul cu pricina s-ar fi dorit în antologie. Nu se afla la locul dorinței lui, nu fiindcă n-ar fi meritat, sau fiindcă ar fi fost "roșu", ci fiindcă eu îl considerasem contemporan, prin majoritatea operei sale, și nu interbelic. Credeam a fi lămurit acest lucru într-o lungă prefață.

Cenzura a declanșat ostilitățile ca urmare a acestei reclamații. Aș putea spune că cenzorii n-au avut încotro. Ciudățenia situației provine din faptul că oficialitatea se dovedise tolerantă, reflectînd exact momentul de liberalizare din cultură și că, probabil, fără intervenția poetului la Ceaușescu nu s-ar fi întîmplat nimic. Toți poeții republicați de mine în antologie au reintrat de altfel în circulație în anii următori. Procesul era de neoprit. Și dacă e adevărat că de pe urma capriciului unui confrate a avut de suferit, în acest caz, o singură carte, e tot așa de adevărat că, mai tîrziu, cînd regimul politic s-a închistat din nou în aberanta lui ideologie, astfel de inițiative personale au stat la baza majorității măsurilor represive din cultură. E. Barbu va fi campionul acestui tip de demers pe lîngă șeful statului, care va conduce la marginalizări, la interdicții și la foarte dure campanii ideologice în anii '70-'80. Poetul căruia îi datorez topirea a vreo optzeci de mii de exemplare din antologie i-a fost doar un modest precursor, într-o altă etapă istorică, întrucîtva mai naivă.

Morala este aceea din fabula *Toporul și pădurea* a lui Gr. Alexandrescu.

CONTRAFORTde Mircea
Mihăieș

Opoziția călătorește cu deltaplanul

ORICÎT de greu (și dezagreabil) ne-ar fi să admitem, singurii oameni lucizi din viața politică românească sînt bătrînii penetecești. Ei sînt unicii competitori care știu exact pe ce lume se află, ce pot cîștiga și ce pot pierde.

Realismul lor are însă ceva tragicomic: oameni care au suferit o viață întreagă de pe urma comunismului, ei au împrumutat ceva din tactica politică a foștilor torționari. Ca și aceia, ei sprijină bine cu umărul ușa prin care se circulă din camera opoziției în cea a puterii, vigilenți ca nu cumva să treacă nici musca. Liftul blocat între etaje al politicii românești are în vajnicii țărăniști idealii apărători ai *statu-quo*-ului: atîta vreme cît se află ei pe poziții, putem fi liniștiți, iar opoziția să-și pună-n cui pofta de putere!

Omeneste, le acorzi, desigur, întreaga înțelegere. Zvîrliți în pușcării în floarea tinereții, ei au reînceput să trăiască normal după o tragică paranteză existențială de o jumătate de secol. Din nefericire, altoiul de nostalgie și conservatorism (vecin, acesta din urmă, cu preă-umanul reacționarism) îi transformă în insurmontabile piedici în calea emancipării opoziției române.

Ciudat e că dacă îi detestă cineva (dar îi detestă pentru cu totul alte rațiuni), aceia nu sînt tinerii (care, printr-un fenomen ușor explicabil de... fascinație retrospectivă, încearcă să descopere în ei idoli), ci numeroasa și politic activă categorie a celor între cincizeci și cinci și șazeci și cinci de ani. Adică generația care "a făcut", de la un capăt la altul, comunismul, așa cum tovarășii de idealuri ai d-lui Coposu "au făcut", de la un capăt la altul, pușcăriile comuniste.

Oricît aș încerca, nu pot găsi o explicație logică acestei grotești simetrii. Să fie resentimentele unor oameni care n-au îndrăznit să riște așa cum au riscat liberalii și țărăniștii? Să fie înșii în discuție categoria umană asupra căreia experimentul comunist al creării omului nou a reușit pe deplin? Să fie doar invidia unor "oameni de prisos", căzuți între timp istorici? Greu de spus, dar o posibilă lămurire ar trebui să le includă pe toate acestea.

Lăsînd de-o parte speculațiile, să observăm că înfovărășirea gerontocratică a ocupat avanposturi cît se poate de respectabile în peisajul politic de azi. Dar le-a ocupat, ca să zicem așa, cu spatele înainte. Privirile lor nu scrutează vultuște viitorul - și nici măcar trecutul, ceea ce ar fi dacă nu scuzabil, măcar explicabil. Ei urmăresc, cu ochii în patru, ca nu cumva să se prelingă pe lîngă ei, ieșind din pluton, vreunul din năbădăioșii tineri democrato-civiliberali. Orice conjunctură care ar mări șansele opoziției de a ajunge la putere e sever sancționată de prudenții veterani. Pentru că - s-o spunem direct - ei nu au nici un chef să ajungă la putere!

E greu, de altminteri, să-i condamni pentru un lucru pe care nici nu se străduiesc prea serios să-l ascundă. În fond, ei dovedesc un realism care - într-un anumit sens - poate nu ar strica și altor partide. Știindu-se la sfîrșitul carierei (cînd nu, Doamne ferește!, la cel al vieții!) e mai mult decît normal să-i vedem evoluînd cu motoarele *au relenti*. Anii de închisoare i-au învățat multe. I-au învățat, poate, și un simț al relativității. Din păcate, în viața politică a României de azi, tocmai prea accentuatul relativism strică totul. Dacă e firesc și uman ca proiectele lor să fie pur biografice și nu vizionar-politice, e la fel de normal ca ei să blocheze cu încăpăținare orice acces spre putere. La ce i-ar folosi d-lui Ion Diaconescu un portofoliu ministerial? Dar d-lui Valentin Gabrielescu o înaltă funcție în stat, cînd s-a văzut de ce miracole a fost în stare ca simplu supraveghetor într-o comisie în care nu avea decît de pus întrebări?

Respectivii domni (ca și congenerii lor) posedă suficientă șiretenie pentru a ști ce avantaje pot extrage din simplul fapt de a nu face nimic. Ei știu foarte bine că nici o țară europeană nu mai poate funcționa azi fără opoziție. Și că dacă electoratul se va plictisi de (non)prestajia lor, va avea grijă computerul central să-i readucă la linia de plutire. Senatori prin voința de schimbare a unei părți a populației, ei sînt și senatori de drept prin încurcatul joc al neo-dogmatismului pluripartit.

E trist, însă, că în această "bătrînească" se prind în horă și destui politicieni care, în alte condiții, ar fi avut (și sigur ar fi meritat) o soartă mai bună. Inventarea peste noapte a unui candidat la președinție, în 1992, și încăpăținarea de a miza pe el chiar după ce e evident că n-a "crescut" suficient pentru a se bate cu morile de vînt ale Cotroceniului, vorbește de la sine despre imobilismul în care gruparea din jurul d-lui Corneliu Coposu se complăce maniacal.

Numai faptul că IRSOP-ul - instituție aflată în buzunarul de la jiletcă al lui Ion Iliescu - l-a dat favorit pe Emil Constantinescu la prezidențiale ar fi trebuit să-i pună pe gînduri pe abilitii sforari țărăniști. Din păcate, abilitatea lor e strict conjuncturală, de culise. Un fel de leapșa pe furate jucată cu nervii noștri.

Despre cît de ancorăți în realitate sînt bravii politicieni de vîrstă a treia vorbește următoarea întîmplare, de-un impecabil umor negru: în toamna trecută, cînd dl. Coposu urma să sosească din Germania, un tînăr gazetar aflat la Otopeni a telefonat la sediul PNT-CD pentru a încerca să afle cu care din companiile posibile (Tarom, Delta, Lufthansa) trebuia să zboare șeful partidului. Plin de bunăvoință, unul din venerabilii adjuncți ai președintelui a răspuns: "Dl. Coposu sosește la ora două cu deltaplanul!"

POST-RESTANTde Constanța
Buzea

NU AM nici un motiv să mă îndoiesc de influența benefică pe care au avut-o asupra creației dv. discuțiile colegiale pe text cu N.Cr... Se pare că aveți în continuare nevoie de cineva care să vă explice, și să vă și convingă, că nivelul actual al poemelor este încă modest artisticeste. Ideile confuze și un fel defectuos de folosire a limbii române nu se vor limpezi decît prin studiu sistematic și lecturi. Scrieți curent *vre-un*, iar prin versul *adînc plantată-mi în suflet mîna aceea* vă arătați inocența vinovată. Debutați în publicațiile locale, dacă vă face plăcere, dar și acolo cu toată grija. (Achim Ioan, Orăștie) ● Avem de ales între exasperare și amuzament, pentru că versuri ca ale dv., uneori și mai rele, primim cu sutele la redacție. Exasperare, pentru că nici o mediocritate nu e dispusă/capabilă să învețe din gafele altei mediocrități, și versuri precum cele de mai jos vom mai primi și de aici înainte. Amuzament, pentru că trebuie să existe, în tot răul, o clipă confortabilă cînd răzi să nu înnebunești. Ca să nu mai vorbim de *contribuțiile inestimabile* ale unei dactilografe care bate cu gîndul aiurea și iată ce iese: *Clipe în care vocea ta ascult/Și vreau din ce în c mai mult/Să te ating, să t sărut, să cte privesc/Să simt într-adevăr că te iubesc...* (Clipe). (Florin Golban, Dragalina) ● Definițiile poetizante, complicate, nesfârșite (ale insinuantei boli), care deschid poemul dv. intitulat *Nevroza* sunt pentru cititorul obișnuit, sănătos, detot neconvingătoare și chiar un pic agasante. Ele îl plimbă într-un vag vast arborescent, fără să-l lămurească îndeajuns și fără să-l sperie, pierzându-l chiar, la un moment dat, pe drumul nesfârșit către final: *Nevroza/Pânză de păianjen în gîndurile mele/pesătură inextricabilă de fapte și amintiri/haos pustiu și secătuit de profunzimi/seva gîndului stoarsă de lacrimi/idei suspendate în aura timpului/iarna plutind în goliciune/alb totul, alb totul/amintiri albe sub formă de obsesii/pe alocuri colțuri negre, fumegînde învăluite în penumbră/obscuritatea a tot ce mă înconjoară/împinsă în zonele întunecate/ce gem de tăceri multe...* Scris la persoana întîia, poemul ar putea fi până la urmă o realizare importantă, originală, dacă autoarea și-ar limita drastic pofta de a divaga și și-ar urmări cît mai corect, cît mai exact cu putință acea senzație stranie care i-a smuls mărturisirea: *să vezi totul și să nu simți nimic/decît gîndurile unei femei...* Deci, odată, *să vezi totul* și să respecti întocmai rigorile acestui angajament. Apoi, să controlezi și să ții în frâu stările incluse condiționate, în *dar să nu simți nimic*, ele neîncălcînd cu nici o sintagmă frontierele impuse. Iar versurile care decurg din simultaneitatea celor două ipostaze, să capteze fără nici un comentariu din afară, numai și numai gîndurile acelei femei în stare de criză. Adică, autoarea să nu-i facă eroinei poemului nici un alt serviciu decît acela de fidelă înregistrare a ceea ce se petrece în mintea nevrotică, fără fabulații și fără interpretări poetice derizorii. Mai mult decît în prima parte a poemului, către final se poate observa o simplificare bună a decorului, semn că autoarea a ostenit în sfîrșit să plîngă pe umerii *Căii Lactee...* cu lacrimile *clepsidrei ce se scurg în miez de timp* și își concentrează puterile către o galerie de tablouri de o concretețe cutremurătoare. (Diana Petroșanu, Ploiești)

Editată de către:

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Fireșcu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier)

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fireșcu, Mihai Grecu. Culegere: Georgeta Gheorghiu.

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114.

Optimism bine temperat

FAPTUL că în dimineața zilei de 3 februarie aula de la Drept era arhiplină, înțesată de scriitori, îi va fi contrariat pe acei confrăți ai noștri care considerau că soarta Uniunii Scriitorilor nu prea mai interesează pe nimeni, că Uniunea nu mai reprezintă o "miză", că prea puțini își mai pun în ea vreo nădejde sau leagă de ea vreo ambiție. Este adevărat că după deschidere numărul celor din sală a început să scadă sau să fluctueze, se tot intra și ieșea, mulți rămânând cu mai mare plăcere în holul zumzăitor decât înăuntru. Dar acest lucru se întâmpla și înainte vreme, la conferințele predecembriste, când îmi amintesc cum grupuri masive migrau din sală în holuri și din holuri în sală, după cum vorbitorii anunțați făgăduiau o cuvântare incitantă sau una adormitoare. De la recent încheiata "adunare generală" au lipsit totuși destui scriitori cu nume de rezonanță, unii plecați din țară, iar alții, din nefericire, bolnavi, sau obosiți, sau blazați, dezgustați, dezinformați etc. Au lipsit în orice caz cei mai mulți dintre exponenții apolitismului militant, temători probabil să participe la o reuniune colorată politic, maculantă, de aceea, în ce-i privește. S-au temut însă degeaba! În tot cursul discuțiilor nimeni nu a exprimat vreo opinie propriu-zis politică, iar atunci când cineva a pomenit de guvern, în sensul că acestuia prea puțin îi pasă de cultură, o voce din public, cam răgușită, l-a admonestat prompt pe cutezător: să lase în pace guvernul, aici nu facem politică. Și guvernul a fost lăsat în pace.

Proiectul noului statut a fost discutat articol cu articol, dar fără cine știe ce rigoare, cu multe digresiuni îngăduite de monitorul unic, Laurențiu Ulici, cu numeroase reveniri la tribună ale câte unui participant, pînă ce publicul, excedat, începea să protesteze, acoperind spusele insistențului, tenacelui vorbitor cu aplauze

ostentative. În această situație s-a aflat pînă și reductibilul orator Mircea Sîntimbreanu, cu toată marea sa voce și în ciuda faptului că este simpatizat de mai toată lumea. Dar ce e prea mult strică, nu-i așa? Ca să nu mai vorbesc de perseverența drăcească a unui confrate care cerea neconținut cuvîntul de la balconul din dreapta scenei, nervos, larg gesticulant, periculos balansîndu-se deasupra balustradei, dînd adunării mari emoții cu perspectiva unei posibile prăbușiri. Slavă Domnului că înfiorătorul accident nu s-a produs. Iritau pe toată lumea, în orice caz, prea numeroasele intervenții din sală, care pe lîngă că nu prea erau la obiect nici nu erau bine auzite decât de cei din vecinătatea imediată a celui care le făcea, intervenții nestopate de prea tolerantul, în acea împrejurare, viitor președinte al Uniunii.

Lăsînd însă deoparte amănuntele de această factură, ce au compus totuși o atmosferă, să reținem că pledoaria mai tuturor a fost pentru eficiență, realism, spirit pragmatic, solidarizare în vederea atingerii unor obiective practice, vizînd întîi de toate protecția socială a scriitorilor. Statutul a fost în general considerat un bun instrument pentru atingerea acestor țeluri. Aftit programul propriu al viitorului președinte, Laurențiu Ulici, cît și acela al contracandidatului său, Florin Iaru, viitorul vicepreședinte, ni s-au înfățișat consonante, marcate amîndouă de accentul puternic pus pe eficiență. Reducerea numărului de membri ai consiliului și ai comitetului director, ai comisiilor și ai celorlalte organisme a fost o măsură inspirată de aceeași orientare spre eficiență. Fiind mai puțini, se vor putea aduna mai lesne și decide mai repede. Absenteismul, partici pare formală, pur decorativă, au fost de altfel sancționate de Adunarea generală. Nimeni din cei absenți, oricît de însemnat scriitor, nu a fost ales în noile organisme de conducere. Cu o excepție: Nicolae Manolescu.

Principalul moment conflictual, dacă nu singurul, a fost cel creat de intervențiile cîtorva lideri ai grupării ASPRO, intervenții din care sala a înțeles, dincolo de nuanțe, că ei militează pentru desfacerea în bucăți a Uniunii și, prin consecință, a patrimoniului acesteia. M-a mirat faptul că oameni atît de inteligenți ca liderii ASPRO, reputați pe deasupra și pentru spiritul lor practic și de rapidă orientare în teren, au fost atît de lipsiți de tact (și de tactică) încît să creeze din pornire o reacție negativă, în public, față de opțiunile și ideile lor. Nu poți cîștiga pe nimeni azi, la noi, afișînd tendințe centrifugale, vehiculînd noțiuni precum: "federalizare", "refundare" etc., afit de impopulare prin analogie cu ce se întîmplă în viața politică și în viața socială în genere. Nu tot răul este dat, pe drept sau pe nedrept, pe dezunire, pe spargerea unității ș.a.m.d.? Pline de conotații negative, în mentalul contemporanilor, aceste noțiuni nu puteau cîștiga pe nimeni. Același efect l-a avut, apoi, tonul de superioritate adoptat de "aspriști", resimțit ca atare, chiar de arogați, cum multora li s-a părut, spre a nu mai vorbi de inabilitatea inițială de a vorbi în titulatura grupării de profesionalism, excluzîndu-i astfel de la acesta pe ceilalți. Eu nu spun că așa și stau lucrurile dar astfel au fost resimțite de majoritatea participanților la Adunarea generală, lucru de altfel previzibil. Nimeni nu a contestat calitățile personale ale liderilor ASPRO (Mircea Nedelciu a fost de altfel ales în noul consiliu iar Magdalena Bedrosian, simpatizantă a grupării, în comitetul director.), dar mulți s-au întrebat de ce aceste incontestabile calități nu le pun în valoare în interiorul Uniunii ci în afara ei, creînd organisme paralele și concurente. Articolul 4 al Statutului, care conferă drept de participare și la alte organizații scriitoricești numai dacă acestea nu prejudiciază financiar Uniunea, acest articol nodal a fost adoptat de Adunare, cu toată împotrivirea patetică a dnei Magdalena Bedrosian care a avertizat că, în acest caz, pot rămîne în afara Uniunii un mare număr de scriitori valoroși, membri ASPRO. Această chestiune îi privește pe ei și nu Uniunea, a replicat rezolut Laurențiu Ulici, obținînd aprobarea scontată a majorității.

Eu cred totuși că punțile între Uniune și ASPRO nu au fost irevocabil tăiate. Membrii ASPRO au "pierdut", întîi de toate, în teren psihologic, poate și din prea mare grabă, mulți participanți la Adunare înțelegînd totuși că numeroase idei ale lor sînt bune și fructificabile. Terenul reapropierii aici trebuie căutat, după cum trebuie înțeles că ruptura este neproductivă pentru amîndouă părțile, chiar dacă nu pentru fiecare în aceeași măsură.

Recapitulînd, nu putem să nu recunoaștem că de un an, adică din momentul în care Laurențiu Ulici a preluat, ca președinte interimar, într-un moment mai mult decât critic, gestiunea Uniunii Scriitorilor, aceasta s-a oprit din drumul vertiginos spre prăbușire, ce părea inexorabilă. Un început timid de redresare s-a făcut simțit. Prin investirea cu depline puteri a președintelui și a vicepreședintelui, prin activarea efectivă a noilor organisme responsabile, acest curs are șanse să fie continuat și întărit. Putem privi înainte cu oarecari speranțe și chiar cu optimism. Un optimism, desigur, bine temperat.

Gabriel Dimisianu

MIC DICTIONAR

de Mihai Zamfir

AMNEZIE. Tuturor oamenilor, chiar și celor mai inteligenți, li se întîmplă să uite ceva important. O singură categorie umană nu uită: politicienii. Aceștia doar se fac a uita - și întotdeauna în mod interesat. Este ceea ce constituie, probabil, marea lor superioritate asupra restului muritorilor.

Primirea României ca membru asociat al Comunității Europene a fost receptată "la cel mai înalt nivel" (cum se zice) prin manifestări de entuziasm debordant. Prea frumos prilej pentru a nu provoca un discurs *ad hoc*, de semnificație evident pre-electorală, în care primul magistrat al țării își atribuia, modest, meritul "acestui pas făcut în vederea integrării noastre europene". Ca

spectacolul să fie complet, aceeași autorizată voce supremă se felicita și pentru semnarea, de către România, a Protocolului privind minoritățile: aveam în fața noastră nu doar un european convins, ci și un apărător înfocat al minorităților. Înduioșător, într-adevăr!

Nimeni n-ar fi zis că la conducerea țării, numite de același Președinte, se află persoane din partidul comunist (sub întru-chipările numite astăzi PSM și PRM), partid ce plînge după Ceaușescu și identifică Occidentul cu Satana; sau persoane din partide violente naționaliste (adică tot PRM și PUNR), a căror principală idee politică o reprezintă ura față de "jidani" ori "boangheni". Vorbînd popoului care-l alesese, Președintele se afla, în acea clipă, la mii

de kilometri distanță și de comunismul anti-occidental, și de naționalismul extremist, cu ajutorul cărora guvernează. Nici usturoi nu mîncase, nici gura nu-i mirosea.

Dincolo de orice concluzie politică, una culturală se impune oricum: nu mai trebuie să ne mirăm că suprarealismul a fost invenția unor români. E drept că ei s-au fixat după aceea la Paris, dar laptele dementei tot aici, în Valahia, îl supseseră.

Într-o țară unde se poate ține, senin, un asemenea discurs și unde - deasupra capitalei mai degrabă orientate și mizere - tronează palatul faraonic din Dealul Spirii, suprarealismul se află încă la el acasă. Pentru cine știe cită vreme.

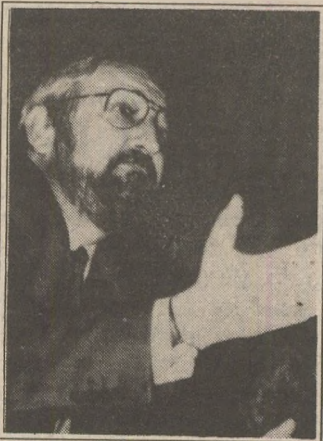
Actualitatea culturală

ALEȘI DE

Adunarea Generală a Scriitorilor din 3 - 4 februarie 1995

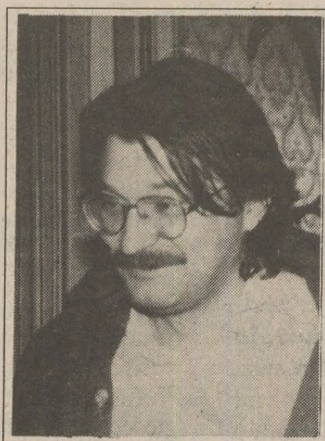
Președinte:
LAURENȚIU ULICI

Vicepreședinte:
FLORIN IARU

Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor

Constantin Abăluță
Lucian Alexiu
Vasile Andru
Liviu Antonesei
Cezar Baltag
Andrei Bantaș
Magdalena Bedrosian
Ana Blandiana
Aurel Buiciuc
Maria Luiza Cristescu
Romulus Diaconescu
Gabriel Dimisianu
Ștefan Aug. Doinaș
Galfalvi Gyorgy
Galfalvi Zsolt
Alecui Ivan Ghilia
Michaela Ghițescu
Slavomir Gvozdenovici
Ion Hobana
Ioan Holban
Eduard Huidan
Florin Iaru
Andrei Ionescu
Kantor Lajos
Liviu Leonte
Radu Lupan
Nicolae Manolescu
Ion Mircea
Cornel Moraru
Iosif Naghiu
Mircea Nedelciu
Constantin Novac
Marian Odangiu
Costache Olăreanu
Mircea Opreță
Z. Ornea
Nicolae Popa
Nicolae Prelipceanu
Iuliu Rațiu
Aurel Rău
Tudor Dumitru Savu
Gheorghe Schwartz
Mircea Horia Simionescu
Mihai Sin
Liviu Ioan Stoiciu
Szilagy Istvan
Dan Tărchiță
Ștefan Tcaciuc
Laurențiu Ulici
Cornel Ungureanu
Lucian Vasiliu

Comitetul director

Cezar Baltag
Magdalena Bedrosian
Gabriel Dimisianu
Galfalvi Zsolt
Florin Iaru
Iosif Naghiu
Costache Olăreanu
Nicolae Prelipceanu
Tudor Dumitru Savu
Mihai Sin
Laurențiu Ulici

Comisia de validare

Al. Cistelean
Dan Cristea
Gabriel Dimisianu
Marius Ghica
Andrei Ionescu
Bogdan Laszlo
Marian Papahagi
Ion Pop
Mircea Horia Simionescu
Alex. Ștefănescu
Mihai Zamfir

Comisia socială

Vasile Andru
Gabriel Chifu
Dumitru Chioaru
Maria Luiza Cristescu
Daniel Drăgan
Alecui Ivan Ghilia
Adrian Popescu
Mircea Sintimbreanu
Szas Janos
Dan Tărchiță
Horia Zilieru

Comisia de onoare

Ana Blandiana
Ștefan Aug. Doinaș
Costache Olăreanu
Alexandru Paleologu
Aurel Rău
Mircea Horia Simionescu
Mihai Ursachi

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Ștefan Aug. Doinaș, Geo Șerban, Geo Bogza (Fotografie de Ion CUCU)

Litere nouă

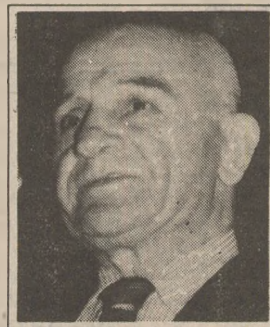
REVISTA studenților Facultății de Litere e mai bună decât s-ar putea aștepta cei sceptici cu "neexperimentații" și mai slabă decât și-ar dori cei prea încrezători în geniul tinereții. Principalul ei avantaj este acela de a avea coeziune, de a nu fi pur și simplu o colecție de "producții" literare ale studenților mai talentați, și asta pentru că în mod evident în Facultatea de Litere există viață culturală în adevăratul sens al cuvântului (dacă ar fi să ne gândim în primul rând la deja cunoscuta Cafenea critică de marțea). S-ar părea că studenții sînt atenți la actualitatea editorială, chiar dacă în acest număr cronica literară e de fapt un eseu pateticoid și cam ieftin care nicidecum nu se leagă de cartea comentată, *Arta Popescu* a lui Cristi Popescu. Foarte interesante sînt cronicile de film ale lui

Mihai Ignat la *Pepe și Fifi* (făcut praf cu argumente bine alese și convingătoare) și *Philadelphia* (de asemenea executat cu o perfectă siguranță). Trebuie să remarcăm că Mihai Ignat se distinge evident de toți colegii săi, prin maturitatea și fluența scrisului, prin curajul lucid și nu pur frenetic al unor opinii originale, calități care îi permit practic să abordeze cu succes nu numai cronica de film. Tot din *Litere nouă* aflăm cum stau treburile cu faimosul *an de studii aprofundate*, marea cacialma amar alegorizată de Bogdan Dumitrescu într-un mini-pamflet intitulat *Ecsaminațiune sau "Leacuri la irimă nu-s" sau "Cum să faci chestii cu agiutorul cuvintelor"*. Iată pe scurt care este ideea: "(...) anul șase, bursă de la nouă și treijdesutimi, barba de un cot, cursuri, ateliere (că «semi-

nar» este obscurantist-mistic), faci a treisutepatruzecișipatra (și treijdesutimi) oară cunoștință cu Saussure, cu formalismul rus sau cu vecinic junele Croce, noroc că din cînd în cînd cineva pronunță cuvîntul «literatură», cursuri, ateliere, la final, domnule, va trebui să mai legi în piele o lucrare, de această dată de masterare, cursuri, ateliere, etc... etc., (...), o să ajungi la un moment dat acolo unde se duce Președintele cînd rezolvă problema teroriștilor, o să te uiți în apele ei, o să te vezi și o să-ți adresezi ție ultimul vers dintr-o poezie care îți sună valeryan în minte și din care mai știi că «handicapat» este rima finală: «Masteratul, bă masteratul, ești un masterat!» (A.D.)

Coadă la autografe

ÎN după-amiaza zilei de 6 februarie, aula Facultății de Drept din București a găzduit o conferință cu tema *Idealismul, azi*, susținută de Octavian Paler cu prilejul lansării cărții sale *Rugați-vă să nu vă crească aripi*. Opiniile conferențiarului au fost completate (și contrazise) și de alți doi invitați: Alexandru Paleologu și Alex. Ștefănescu. Prezența lui Emil Constantinescu (care a rostit un emoționant cuvînt de deschidere) a constituit pentru asistență un motiv de satisfacție în plus. Georgeta Dimisianu și Maria Marian, reprezentantele celor două edituri care au tipărit cartea (Albatros și Universal Dalsi), au fost răsplătite pentru inspirata lor inițiativă editorială devenind martorele unui succes de... librărie fără precedent. În holul clădirii s-au vîndut înainte de începerea conferinței, aproape instanțaneu, 920 de exemplare ale cărții, iar după încheierea manifestării s-a format o coadă la autografe care a durat până noaptea târziu.

Considerațiile lui Octavian Paler, ca și intervențiile celorlalți vorbitori, au fost ascultate cu atenție și aplaudate cu entuziasm de cei peste 1000 de participanți aflați într-o sală de aproximativ 500 de locuri. Un moment impresionant l-a constituit "descoperirea" în rândurile publicului a Luciei Hossu-Longin, care a fost "obligată" prin ropote de aplauze să ia loc pe scenă.

CALENDAR

30.01.1808 - s-a născut Grigore Pleșoianu (m. 1857)
30.01.1852 - s-a născut I.L. Caragiale (m. 1912)
30.01.1909 - s-a născut Ion Munteanu
30.01.1915 - s-a născut Viorica Tomescu
30.01.1925 - s-a născut Nagy Pál
30.01.1932 - s-a născut Eugenia Margine
30.01.1932 - s-a născut Dinu Săraru
30.01.1934 - s-a născut Hans Liebhardt
30.01.1958 - a murit George A. Petre (n. 1900)
30.01.1988 - a murit Endre Karoly (n. 1893)

31.01.1843 - s-a născut Ion Bumbac (m. 1902)
31.01.1870 - a murit Cilibi Moise (n. 1812)
31.01.1911 - s-a născut Florica Ciura Ștefănescu (m. 1985)
31.01.1926 - s-a născut Dominic Stanca (m. 1976)
31.01.1929 - s-a născut Constantin Mateescu
31.01.1930 - s-a născut Marta Cosmin
31.01.1931 - s-a născut Andrei Băleanu
31.01.1937 - s-a născut Mircea Micu
31.01.1952 - s-a născut Luminița Sobițești
31.01.1958 - a murit Al. Popescu Negură (n. 1893)
31.01.1980 - a murit Valeriu Bucuroiu (n. 1934)
31.01.1987 - a murit Nicolae Velea (n. 1936)

Portretul artistului în închisoare

● O carte răscolitoare ● "Unchiul George"(Enescu) ● Pictorul spion ● Vulturul Ilie ● "Eu" și "el" ● "Duc o viață cumpătată și sănătoasă" ● Geo Bogza ca martor al apărării ● Istoria omenirii și istoria literaturii

P E UN TON firesc, senin, mine de rien, George Tomaziu scrie una din cele mai răscolitoare cărți pe care am citit-o în ultimul timp. Când nu o scrie, o pictează. De aici dubla ei capacitate: de a te zgudui adânc, cum numai o atroză poveste adevărată o poate face și de a crea totuși starea de catharsis pe care orice tablou împlinit și-o poate da. Viața lui nu e lipsită de senzațional, dimpotrivă, doar că istoria i-a furat bucuria unui rol ieșit din comun și l-a transformat într-un figurant: lipsit de nume, chip și putere. 13 ani (1950-1963), George Tomaziu, condamnat la "temniță grea", a trecut prin mai toate închisorile din România și prin mai toate ororile descrise deja în atâtea din memoriile (memorialele) durerii din ultimii ani. 13 ani și-a adunat puterile și gândurile după ieșirea din închisoare și plecarea din țară și alți 13 (1976-1989) și-a impus "această pedeapsă", scrierea propriei povești.

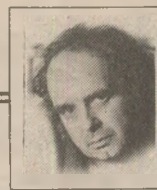
Cartea lui dovedește încă o dată că suferința este unică și irepetabilă, că fiecare se chinuie ca nimeni altul și că oricâte jurnale și relatări și explicații ale anilor '50 am citi, n-o să putem cuprinde niciodată deplin ce au trăit unii, că se va ridica - așa cum o spune chiar autorul după ce a văzut un ghetou - o barieră între ce ești în stare să înțelegi și ce ești în stare să simți: "Nu-mi venea să cred ceea ce vedeam și nici să simt ceea ce mintea mea urmărea pătimaș" (65). Și totuși în *Jurnalul unui figurant* (titlul francez, *Figurant d'époque* putea fi tradus mai simplu și mai fidel) bariera între înțelegere și simțire e dată deoparte mai mult poate decât în alte cărți de memorii, pentru că "figurantul" a fost un adevărat artist.

Născut în 1915 la Dorohoi, George

Tomaziu este nepotul și finul lui George Enescu (mama lui fiind vară primară cu acesta). Rafinat cunoscător de muzică - merge, în tinerețe, la marile concerte și festivaluri în orașele muzicale ale Europei, Viena, Salzburg, iar pe Mozart îl consideră singura ființă care i-a rămas "mereu apropiată" - George Tomaziu e și un pictor cu numeroase expoziții: "mă regăsesc cu adevărat doar în fața șevaletului", va spune el, ca o concluzie a cărții. A ilustrat cărți, între care și o ediție bibliofilă din *Craii de Curtea-Veche* (1945), Mallarmé, Buzzati, Sadoveanu, Caraion și Ion Barbu, înțelegând că esența artei ilustratorului este de a găsi pasajele-cheie dintr-o scriere. Poate de aceea și memoriile sale par ilustrate: au selectat pasajele-cheie dintr-o viață. La Odessa a pictat decorurile pentru *Boema* care aveau să fie păstrate mulți ani după aceea. Pe coperta *Jurnalului unui figurant* e reprodus un autoportret expresionist, ale cărui culori orbesc ca un fulger. Autoportretul din carte este în schimb voit estompat, trasat fără urmă de vanitate și cu o sinceritate izbitoare.

EUROPEAN prin educație și simțire, George Tomaziu a fost întotdeauna aproape de reprezentanții Angliei și Franței în ambasadele și institutele culturale din București, astfel încât ajunge, firesc - ar putea spune, să accepte în timpul războiului să spioneze în favoarea Alianților. Calitatea lui de spion ar putea fi pusă între ghilimele, atât de demitizant este prezentată: misiunea lui Tomaziu - care primise un grad în Intelligence Service și un număr codificat - constă în a-și nota mișcările trupelor germane din România, așa cum le poate remarca orice trecător. Totuși el ajunge să furnizeze, și cu ajutorul întimplării, date extrem de folositoare în favoarea Alianților care, dacă nu l-au putut salva de calvarul anilor de detenție, vor interveni însă energic după eliberarea lui pentru ca fostul lor colaborator să poată părăsi țara. Arestat cu puțin înainte de terminarea războiului împreună cu alți "suspecți de toate și de nimic", el va cunoaște o primă față, încă îngăduitoare, a autorităților din România; e închis în mare grabă la Malmaison, mai mult adăpost decât închisoare, pentru ca nemții, care nu aveau acces aici, să nu-l poată interoga. După război, o dată cu începutul stalinizării României, va cunoaște o cu totul altă față a închișoșilor. Soarta vrea ca prima să fie tot Malmaison, pe care prizonierul o recunoaște, deși nu mai seamănă deloc cu ce fusese înainte. George Tomaziu avea 35 de ani la intrarea în temniță. La ieșire, vârsta nu i se mai poate socoti în ani.

Cartea e scrisă cu expresivitatea detaliului pe care numai un ochi de pictor o poate sesiza așa ușor. Chiar scurtele capitole-paranteză sau notele de subsol selectează din realitate detaliul semnificativ care o face să devină sublimă, tragic sublimă. O astfel de paranteză intens poetică este

Lecturi primejdioase

DE-O bună bucătică de timp, îmi place să citesc marile, devastatoarele, atotmîntuitoarele cărți în edițiile din B.P.T. Sînt lesnicioase-n răsfoit, mlădii, pretante, la îndemîna tuturor viciilor de sînt în vacanță. Poți sublinia fără jenă (cu creionul, pixul, stiloul, creta, rujul *Iubitei Ideale*, bidineaua) rîndurile docile, frazele-n abandonuri suspinat delicioș, paragrafele moi, întreg volumul, în definitiv. Îndoi paginile cu sălbăticie, le zmulgi chiar pe cele mai savuroase, le mînci, da, pur și simplu le mesteci, beat de fericire, le dizolvi în sucurile personale, le asimilezi prin mucoasa de-o finețe uimită, brusc livrescă, a aparatului digestiv. Leneș, lasciv, cumva spermatic, dacă îndrăznesc să mă exprim așa (și, iată, îndrăznesc!), pun ceașca de cafea pe ele, las rotocoale netrebnice, trădătoare de patrie și neam. (O, hărțile intime, geografiile iscate de somnul rațiunii, poluțiile nocturne, urmele virginității virile, înspumînd cearcafurile adolescenței victorioase, spre rușinea tulbure, declarată în șoapte severe, a părinților sau rudelor ce constatau dimineața că trebuie spălat păcatul fatal! Numai servitoarea îmi aprecia, îmi ierta, surzînd, enigmatic, aplombul ingenuu!) Le porți în buzunarul pijamalei, hainei de casă, pardesiului de stradă-n amurg. Îți permiți să le uiți în parcuri, la cinema, în cofetării și apoi, brutală bucurie!, să le cumperi din nou, la un preț derizoriu, cîteva mii, un fleac în fond, o delicatețe de fapt, ușor echivocă, pasageră, între tine și librăreasa cu buzele cărnoș despicate peste dinții licioși (precum un șir de coperte minuscule, umede de salivă), cu șoldurile confiscînd tandru (sexul visat de viață).

povestea unui vultur care, pe la începutul anilor '20 vine, din vîrfurile Carpaților, pe un peron de gară și ia obiceiul de a-și repeta zilnic, la aceeași oră, vizitele, devenind un obișnuit al lumii oamenilor care l-au botezat Ilie. "Au trecut ani în șir. O dată cu apropierea războiului, au apărut schimbări în mersul trenurilor și Ilie a fost destul de dezorientat în programul lui. Se plimba grav și gînditor de-a lungul străzii principale pînă ce auzea un tren fluierînd în depărtare. Atunci își lua repede zborul pentru a ateriza pe peron înainte de sosirea trenului" (143). Sfirșitul lui Ilie dă acestui episod auxiliar valoare simbolică și creează analogia cu povestea vieții frînte a autorului: la sosirea unui convoi militar va fi împușcat de un subofițer: "Era oare atît de timpit să creadă că era vorba de un animal periculos? Deloc: îi plăcea să ucidă și nu a pierdut ocazia" (143). Asemenea mici întîmplări, aparent fără legătură cu firul istorisirii, dau nota specifică a sensibilității lui Tomaziu: la prima arestare o efemeridă minunat colorată pătrunde în celulă și prizonierul stinge repede lumînarea ca ea să nu-și ardă aripile; o cioară lasă să cadă o cireașă în curtea închișorii; un copil - i se povestește - a murit de foame, iar la autopsie un nor de pene a zburat din stomacul lui: înghițise fulgii dintr-o pernă.

STILUL nu e căutat, iar instinctul artistic îl ajută pe George Tomaziu să găsească cea mai potrivită tehnică pentru tabloul lui. La un moment dat există o ruptură stilistică evidentă marcată prin trecerea - într-o singură pagină din întreaga carte - de la persoana I la persoana a III-a. Pudoarea durerii este cea care se ascunde sub persoana a III-a și mă întreb cît de puternic va fi fost chinul dacă nici în amintire, după ani de zile, autorul nu poate vorbi despre acele momente cu "eu". Este vorba de scena arestării (cea "adevărată", cea definitivă), iar gravitatea ei nu constă în felul în care s-a desfășurat (sînt descrise în carte umilinte mult mai de neîndurat) ci în potențialitatea ei: arestarea conține toate torturile viitoare. Într-adevăr, acest "el" înghesuit în mașină la picioarele celor care l-au luat de acasă, nu va mai deveni niciodată eu-ul de mai înainte.

Se poate descoperi însă și o secretă capacitate de rezistență în acest ins cultivat, fragil, hipersensibil. Ea ține de amalgamul de trăsături sugerate prin tușe abia vizibile: curajul inteligent, hedonismul, demnitatea maleabilă (asemenea unei nuiele care

se lasă îndoită doar ca să obțină forța necesară unei sfichiurii neașteptate în obrazul celui care a îndoit-o), replicile pline de o înduioșătoare, disperată ironie. (Cînd e anunțat că va "primi" probabil 15 ani de închisoare, primul cuvînt care-i vine pe buze e "*Charmant!*"). La singura întîlnire pe care o poate avea cu mama lui în anii de detenție (ea va muri între timp) îi spune răsplat: "Compun muzică, poeme, duc o viață cumpătată și sănătoasă. Mă gîndesc mult la voi. Fii sigură că nu scap nici o ocazie pentru a-mi rezolva problemele - le cunoști la fel de bine ca mine". (Aluzie, la fel de discretă ca toate celelalte, la homosexualitatea sa). Tatălui, pe care nici măcar nu a putut să-l vadă la față în toți acești ani (și el moare între timp) îi strigă printr-o ușă închisă: "Fii tare, eu sînt bine, *mă simt mai bine ca niciodată*" (s.m.) Solidaritatea față de familie care-l face să spună că se simte mai bine *ca oricînd* (cum ar fi sunat o traducere firească) este reciprocă: fratele lui mai mic îi face patul seară de seară în tot acest răstimp și cînd iese din închisoare așa îl va găsi. Solidaritatea e nedezmintită și față de prietenii. Și aici primește răspunsuri impresionante. Este în carte o scenă memorabilă cu Geo Bogza, intrînd la procesul lui Tomaziu, ca un uriaș miniat, cu carnetul de academician și cel de partid în mîna, drept pavăză, ca să depună mărturie - din proprie inițiativă - pentru acesta și să-i strecoare un teanc de bancnote (imediat confiscate). Asemenea personaje episodice ("istorice") de tot felul (George Enescu intervenind pentru o necunoscută, Roland Barthes plecînd de la Institutul Francez din București, Maria Antonescu bîrfită, pe bună dreptate, de societatea mondenă a capitalei - și în memoriile generalului Sănătescu apar păreri asemănătoare) - dau o culoare în plus paginilor lui Tomaziu. Rezistența lui în timpul detenției s-a mai datorat și (re)descoperirii lui Dumnezeu printr-o revelație pe care au descris-o și alții (de exemplu N. Steinhardt în *Jurnalul fericirii* sau Petru Dumitriu în *Incognito*).

Cartea lui George Tomaziu a fost scrisă la Paris, în franceză. Apar în ultimul timp tot mai multe cărți de autori români traduse în limba română. Fenomenul nu mai are nevoie de explicații și este semnificativ pentru influența istoriei asupra istoriei literaturii. Autorul a murit curînd după ce și-a încheiat memoriile, în 1990. Cronica aceasta e scrisă totuși pentru el.

Călătorie în memoria culturală a umanității

OPERĂ de vastă erudiție scrisă accesibil, în stil americanesc, *Călătorii în lumea de dincolo* cuprinde un inventar al relatărilor - păstrate în memoria culturală a umanității - privind incursiunile unor ființe omenesti în alte universuri. Concluzia eminentului și regretatului istoric al religiilor Ioan Petru Culianu (Iași 1950 - Chicago 1991), discipol preferat al lui Mircea Eliade, este că aproape toate aceste voiajuri extramundane, imaginate rudimentar și presupunând existența unui suflet detașabil de trup, n-au nici pe departe com-

generalizare, singura deschidere filosofică din întreaga lucrare, ceea ce nu poate decât să ne dezamăgească, dacă în cursul lecturii așteptăm satisfacții de genul celor oferite de scrierile lui Mircea Eliade. Compensația, de ordin estetic, constă în farmecul literar al legendelor și fabulațiilor repovestite de savant. Avem de la un moment dat senzația că citim o carte de Borges.

Un interes aparte prezintă studiul introductiv semnat de Andrei Oișteanu, el însuși un specialist în domeniu. Andrei Oișteanu prezintă sintetic, pentru prima oară în România, cariera științifică și literară a lui Ioan Petru Culianu. Demnă de menționat este și calitatea traducerii: lucrarea pare scrisă direct în limba română.

Cronica celui mai recent cincinal

CA ȘI în volumul precedent, Gheorghe Boldur-Lătescu, fost deținut politic (noțiune bagatelizată azi cu cinism tocmai de cei răspunzători de întemnițarea elitei intelectuale românești), analizează distrugerile catastrofale provocate în România de regimul comunist. Pagini întregi sunt consacrate prezentării metodelor criminale care au dus la scăderea calității populației și au pus la un moment dat în primejdie însuși fondul biologic al națiunii. În demonstrația sa, autorul folosește cifre, foarte multe cifre, care se dovedesc la fel de elocvente ca sirurile de cruci dintr-un cimitir. Ni se aduce aminte că în afară de

Gheorghe Boldur-Lătescu, *Genocidul comunist în România, vol II - Ișus în celulă*, București, Editura Albatros, 1994, 196 pagini, 1500 lei.

oamenii nevinovați care au fost uciși și de cei care au fost nevoiți să-și părăsească țara, mai trebuie incluși la capitolul pierderi ireparabile cei care și-au ruinat sănătatea, din cauza frigului, foamei și traumatizării psihice, cei care s-au născut cu infirmități și cei care n-au mai ajuns niciodată să se nască, ca urmare a unei politici demografice ireponsabile.

Surpriza - sumbră - din acest volum doi o constituie vederea faptului că genocidul comunist continuă după 1989. Se demonstrează, cu fapte și cu date statistice, că persecutarea cetățenilor din motive politice n-a încetat, că nu s-au îmbunătățit aproape deloc condițiile de viață, că agricultura - posibil mijloc de redresare biologică și morală a românilor - este supusă în continuare unui tratament ostil. Tovarășii care au condus România în timpul comunismului declarat au reușit, și după 1989, în plină "tranziție", să "înfăptuiască" un nou cincinal al degradării fizice și spirituale. Rechizitoriul sobru și bine documentat, volumul lui Gheorghe Boldur-Lătescu este mai convingător decât un discurs patetic.

A spune lucrurilor pe nume

VOLUMUL cuprinde texte alese din *Polemici cordiale*, 1983 și *Viața ca o coridă*, 1987, cărora autorul le-a adăugat o suită de scrieri noi, cele mai multe confesive. În afară de altitudinea intelectuală și de eleganta stilului, se remarcă și de data aceasta radicalitatea gândirii lui Octavian Paler. Este, probabil, însușirea care explică marea audiență la public a acestui scriitor. Într-o țară în care aproape totul se face pe jumătate, curajul cuiva de a

spune lucrurilor pe nume și de a duce un raționament până la capăt, indiferent de consecințe, are un efect tonic.

Atitudinea radicală face imposibilă orice convergență între gândirea scriitorului și gândirea comună. Având ceva din înaintarea calmă și implacabilă a unui spărgător de gheață, fiecare demonstrație a lui Octavian Paler sfărâmă și înlătură din calea sa, necruțător, prejudecățile, chiar și atunci când este vorba de prejudecățile unor autori iluștri. Așa se întâmplă, de exemplu, în momentul în care este reinterpretat mitul lui don Juan, din perspectiva unei femei neintimidate de opiniile exegeților consacrați. Sau în momentul în care se fac presupuneri în legătură cu motivele renunțării lui Hanibal la cucerirea Romei, fără să fie acceptate pasiv versiunile oferite de istorici.

Paginile cu caracter confesiv demonstrează că

tuozitate cântând compoziții complexe pe o singură coardă a viorii, el folosește banalitatea ca unic instrument de exprimare și reușește să creeze zeci de nuanțe de poezie.

La rîndul său, Iustin Panța, tânăr înzestrat din naștere cu neverosimil de multe calități (pe vremuri s-ar fi spus despre el că stărnește invidia zeilor), s-a afirmat de câțiva ani ca un poet original, de un nonconformism subtil. Combinația de atitudine nesupușă, sfidătoare și de finețe este rar întâlnită și produce emoții estetice alese.

Persoana juridică rezultată din asocierea lui Mircea Ivănescu și Iustin Panța nu mai are aproape nici una din aceste calități. Bineînțeles că recunoaștem că în masa de texte numeroase pasaje scrise bine, unele chiar încântător, în stilul unuia sau altuia dintre asociați, însă ele se îneacă într-un ocean de prozaism și prolixitate:

"fără îndoială, el știa că a creat întâmplările acestea/ adunându-i și insuflându-le gândul că a doua zi în zori/ avea să iasă pe câmpul din spre pădurea rărită/ de mesteceni și să-și socotească vinovățiile - și încă/ de la început pregătind revărsarea întru răutate/ și mai nestăpânită a simțămintelor lor (așa cum el le-o sufla peste față, în dorințele, pe care știa bine/ să li le zădărnicească, el știa bineînțeles, de cu seară,/ că a doua zi dimineața ei aveau mai ales să se socotească întâi/ cu cei care ar fi vrut poate să dea măturie - la marginea/ aceluia tărâm mohorât unde-și făceau față cu armele/ ridicate erau cei dintâi martori - și martorii trebuiau amuțiți/ întâi și întâi - pentru ca el să-și facă lucrarea/ trebuia spartă

Octavian Paler, *Rugați-vă să nu vă crească aripi*, București, Editura Albatros și Editura Universal Dalsi, 1995, 320 pagini, 3570 lei.

Octavian Paler este intransigent și atunci când se judecă pe sine, deși nu-și poate reprimă plăcerea - omească - de a se privi în oglindă mai mult decât s-ar cuveni. El practică un straniu amestec de narcisism și autoflagelare.

Unu și cu unu fac mai puțin de unu

"ROMANUL RUSESC" publicat de Mircea Ivănescu și Iustin Panța este de fapt o carte de versuri scrisă în doi, fără precizarea contribuției fiecăruia. Din această colaborare au de pierdut ambii autori. Unde-s doi puterea crește, dar valoarea estetică nu sporește...

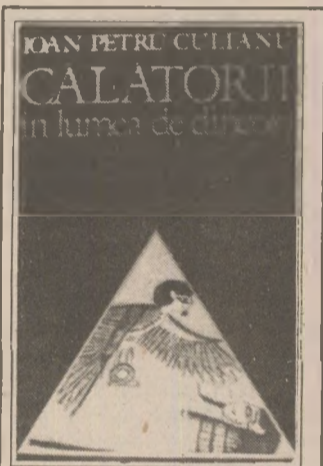
Mircea Ivănescu este unul dintre cei mai rafinați poeți români contemporani. Asemenea lui Paganini, care făcea demonstrații de vir-

MIRCEA IVĂNESCU
IUSTIN PANȚA
LIMITELE PUTERII
SAU
MITUIREA MARTORILOR

Mircea Ivănescu și Iustin Panța, *Limitele puterii sau Mituirea martorilor, un roman rusesc*, București, Ed. Litera, 1994, 176 pagini, 3400 lei.

oglindea în care să li se răsfrângă mișcările/ privirile/, numai că el"... etc. Vorbe, vorbe, vorbe.

Ioan Petru Culianu, *Călătorii în lumea de dincolo*, traducere de Gabriela și Andrei Oișteanu, prefață și note de Andrei Oișteanu, București, Editura Nemira, 1994, 272 pagini, 3300 lei.

plexitatea și verosimilitatea accesului în lumi paralele teoretizat și visat de omul secolului douăzeci.

Este, de altfel, singura

Cărți primite la redacție

● Ion Pillat - *OPERE V*, partea a II-a, proză 1910-1924 (Tradiție și literatură. Răsfoind clasicii noștri). Ediție îngrijită, notă asupra ediției, bibliografie, note, referințe critice, indice de nume și postfață de Cornelia Pillat. București, Ed. Eminescu, 1995, 614 p., 3000 lei.

● Geo Bogza - *TRAPEZ*, postfață de Valeriu Cristea, București, Ed. Cartea Românească, 1994, 340 p., 1224 lei.

● Octavian Simu - *DICTIONAR DE LITERATURĂ JAPONEZĂ*, București, Ed. Albatros, col. "Dicționarele Albatros", 1994, 352 p., 7000 lei.

● Anastasiu Iordache - *ION I.C. BRĂȚIANU*, București, Ed. Albatros, col. "Historia", 1994, 592 p., 2500 lei.

● Serafim Duicu - *DICTIONAR DE PERSONAJE DRAMATICE*, București, Ed. Iriana, 1994.

● Emilian Galaicu-Păun - *CEL BĂTUT ÎL DUCE PE CEL NEBĂTUT*, poeme, Cluj, Ed. Dacia, 1994, 68 p., 1100 lei.

● Adriana Barna - *MANUAL DE SUPRAVIETUIRE*, poeme, București, Ed. Albatros, 1994, 128 p., 2650 lei.

● Paul Doru Chinezu - *ANAMORFOZE*, versuri, Lugoj, Ed. Lugojpress, 1994, 58 p., preț neprecizat

● Șerban Codrin - *DINCOLO DE TĂCERE*, haiku-uri, prefață de Gh. Grigurcu, traducție franceză par Constantin Frosin, translated into English by Virginia Cucu and Ștefan Benea, București, Ed. Haiku, 1994, 58 p., preț neprecizat.

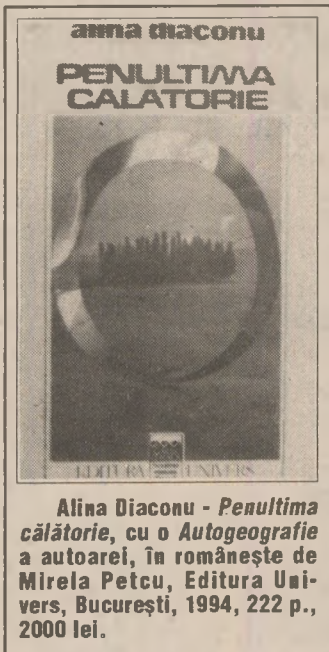
● Șerban Codrin - *ÎNTRU PATRU ANOTIMPURI*, haiku-uri, prefață de Florin Vasiliu, traducție franceză par Constantin Frosin, english translation by Ștefan Benea, București, Ed. Haiku, 1994, 116p., 1000 lei.

● Mircea Lăzărescu - *ESEU DESPRE FIINȚELE INTERMEDIARE*, schiță pentru o fenomenologie a logosului, Timișoara, Editura de Vest, 1994, 208p., 1500 lei.

O carte
neobișnuită

CARTEA Alinei Diaconu apare în traducere românească într-un moment oarecum nefericit, când cititorul de aici a avut deja revelația literaturii - parabolă a exilului, a plecării ireversibile, a alungării. Dacă ar fi să ne gândim numai la *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* a lui Petru Dumitriu, publicată de altfel de aceeași editură Univers, constatăm imediat că

există un aer comun, nu neapărat reperabil la nivelul tramei epice propriu-zise (ceea ce nici nu ar fi greu, întrucât istoria trăită de cei doi scriitori e aceeași), ci în atmosfera inefabilă a cărților, în puternicul sentiment de disperare și totodată calm pe care îl transmite. Vreau să spun că după Petru Dumitriu s-ar putea ca *Penultima călătorie* a Alinei Diaconu să lase o ușoară impresie de deja-vu, deși firește cam la fel se întâmplă cu jumătate din cărțile (chiar cele bune) scrise vreodată. Dar ceea ce-i va asigura romanului ei un loc special în literatura despre exil este strania lui combinație de fantastic și realism, o combinație șocantă mai cu seamă după primele pagini, pentru că grație ei Alina Diaconu își asumă un joc periculos de-a sinceritatea, alunecând vertiginos de la confesiunea albă, directă, la elaborate strategii textuale îndărătul cărora se simte eschiva, neputința de a-și suporta parcă povestea pe care o relatează.

Penultima călătorie are o structură ușor supralicită, aranjată cu o minuție excesivă și de aceea puțin naivă pe diferite paliere: este o rememorare regizată de personajul pe care la un moment dat îl vom identifica și ca narator, un fel de amintire provocată, ca un exercițiu de suferință, al cărui scop nu-l aflăm, dar îl putem lesne deduce. Amintirea în sine este povestea unei familii dintr-o țară nenumită din Est, o familie cu o istorie semi-misterioasă: o mamă moartă prin sinucidere, un tată-tiran, important lider într-o organizație politică de tip mafiot aflată la conducerea

țării, trei copii neobișnuiți, Amapola - fetița bolnăvicioasă obsedată de fantoma mamei moarte, Alef - balerina puțin isterică, impulsivă, capricioasă, un soi de Lolita nemanifestată și, în fine, Alisio - băiețelul firav, izolat până la muțenie absolută, chinat de tot restul omenirii, avid după experiența religioasă strict interzisă însă de ideologia al cărei adept este tatăl. Povestea acestei familii - pe care intenționat am schițat-o fără să fac vreuna din decriptările absolut evidente - este contrapunctată de un alt text, notația senzațiilor trăite de personajul care și-o amintește, astfel încât amestecul de fragmente dintr-o scriitură subiectivă, meditativă, filozofică și capitole dintr-o cronică realistă este foarte deconcertant. Efectul lui este de a insolita povestea realistă, care în ciuda concretetei ei capătă un aer halucinant, complet suprarrealist, iar acele evidente echivalări parabolice despre care vorbeam devin și ele abisale, își pierd simpla conotație politică. Deși se vorbește despre țuca de prune, Ateneu, Uniunea Tineretului, cravate roșii pe care le primesc elevii frunțași, acea țară din Est în care se petrec toate întâmplările are într-adevăr o aparență fantastică, ireală, prin contaminarea de la scriitura neobișnuită. Mi se pare acesta a fi unul dintre cele mai interesante aspecte ale cărții Alinei Diaconu, pentru că golind de realitatea obiectivă imediată spațiul în care își plasează personajele ea izbutește să dea mai multă consistență povestirii, să facă dintr-un simplu episod particular al unei victime între atâtea altele ale comunismului o parabolă universală, aproape kafkiană. La același efect de insolitare a istoricului ajungea și Petru Dumitriu în *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* prin intermediul procedurii onomasticii personajelor, care purtau nume celebre precum Erasmus, Dioclețian, Prospero, Herakles, Tristan. Practic Alina Diaconu și Petru Dumitriu fac exact drumul invers al unui Alexandru Ivăsiuc, de pildă, care recupera (artificial) experiența românească într-un spațiu sud-american și mi se pare metoda lor mult mai fericită, în primul rând pentru că e net superioară sub raport estetic și în al doilea rând pentru efectul tulburător produs în cititorul cărui lumea descrisă îi e în același timp familiară și străină. Ar mai trebui precizat însă că spre deosebire de Petru Dumitriu, a cărui intenție conștientă mi se pare clară, la Alina Diaconu s-ar putea să fie vorba de un joc fericit dar întâmplător al propriei ei cărți. Pentru cine păstrează bine în minte prologul în care e precizat practic proiectul romanului, *amintirea*, jocul textelor nu mai are nimic spectaculos, unul dintre ele (notațiile despre starea afectivă a personajului) putând fi foarte bine echivalat cu indicații de regie din oricare piesă de teatru. E mai bine să uităm acest prolog

a cărui prezentă mi se pare că explică o construcție altminteri suficient de explicită prin însăși rezistența ei.

Povestea celor trei copii și a autoritarului tată urmează tiparul obișnuit: tatăl intră în cele din urmă în dizgrație (din pricina unei istorii amoroase cu o doamnă provenind dintr-un mediu nesănătos), este exclus din partid, "condițiile de viață" ale familiei se înrăutătesc în consecință și în final, plecarea, ca ultimă soluție posibilă. Relatăta impersonal și obiectiv, povestea este impresionantă, pentru că ea reconstituie destinul unor copii crescuți cu strictețe în spiritul ideologiei comuniste, cărora dintr-odată li se spune totul pe dos, fără nici o explicație. Surprinzător însă, Alina Diaconu consideră de cuviință să *reia* întreaga poveste în partea a doua a cărții, de astă dată din perspectiva (marcată) Amapolei, în care o identificăm pe femeia de la început, declanșatoarea amintirilor. E greu de înțeles motivația acestei repetiții, pentru că din narațiunea *asumată* de Amapola (la urma urmelor, cu tot deghizamentul textual și prima tot ei îi aparținuse) nu aflăm absolut nimic nou. Precum un comentariu de prisos, această "excrescență" din final strică în bună măsură un roman interesant, considerat a fi cea mai bună carte argentiniană (patria de adopție a scriitoarei) din anul 1989, distins cu "Meridianul de argint".

Atelierul de
poezie (I)

ÎN MAI 1992 Fundația Peleş a organizat la Sinaia un workshop de poezie, la care au participat poeți români și francezi. Cum era și firesc rezultatul concret al acestei întâlniri constă în traducerea reciprocă a poemelor discutate, de partea românească ocupându-se generoasa editură Marineasa, poate singura din țară care își permite riscul și luxul de a publica masiv poezie semnată de autori tineri. Unul dintre volumele alcătuite după întâlnirea de la Sinaia și lansat în cadrul colecției *Europoetica* îi aparține lui Claude Royet-Journoud, se intitulează *Dragostea în ruine* și apare în traducerea lui Romulus Bucur, Ioan Moldovan și Alexandru Mușina. Oricât de interesante și moderne ar fi asemenea experiențe de grup în traducerea literaturii devenite proiect de cercetare pe care mai multe minți luminate îl scormonesc ca să-i afle acele sensuri esențiale ce pot supraviețui în orice limbă, rezultatul final e destul de riscant. Poemele în proză ale lui Claude Royet-Journoud, notații albe pe teme banale venind din partea unui ins impersonal care mimează reflecția filozofică în câteva jocuri lingvistice, sînt cea mai bună dovadă. Așa cum apare ea în versiune românească, poezia lui e neutră și lipsită de personalitate, semănând izbi-

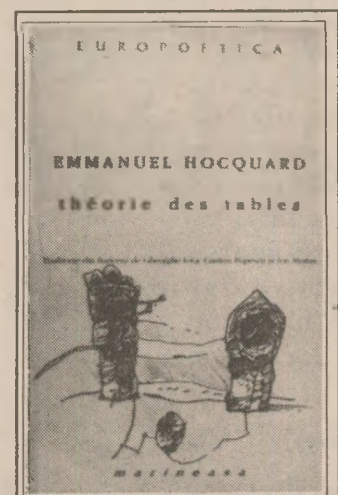
Claude Royet-Journoud - *Dragostea în ruine*, traducere din franceză de Romulus Bucur, Ioan Moldovan și Alexandru Mușina, Editura Marineasa, Timișoara 1994, 38 p., preț nementionat.

tor cu zecile de volume anonime scrise după o rețetă dată care apar la noi în ultima vreme. Aceleași procedee uzate și abuzate de postoptzicismul nostru: poetica banalului, frustrarea de sens a cititorului, pseudoapoftegmatismul, descriptivul detașat, enunțiativul fals narativ, speculara spațiului grafic. Sînt procedee care nu mai înseamnă nimic prin simpla lor apariție, căci efectul de nouitate s-a isprăvit de mult iar golite de orice investiție personală ele nu au cum să reziste. Să luăm câteva exemple: "Trei culori: femelă. Sub masă. Frigul în mână ca o povestire" sau "Bine că nu știu, curățirea urmează orbirii și orbirea urmează insistenței. Mîna străpunge pentru a înlăntui litera ce va da corpului ușurința potrivită acestei călătorii." Ar fi fost interesant ca acest volum să semneze Claude Royet-Journoud să apară cu o cît de mică notă a traducătorilor, toți poeți de valoare, care să-și explice experiența și eventual opțiunea. Care trebuie să fi existat.

Atelierul de
poezie (II)

CEL de-al doilea volum din *Europoetica* - *théorie des tables* - îi aparține lui Emmanuel Hocquard și apare în tra-

ducerea lui Gheorghe Iova, Cristian Popescu și Ion Stratan. Nu știu dacă e numai meritul autorului sau măcar parțial și al traducătorilor, dar spre deosebire de Claude Royet-Journoud, volumul lui Emmanuel Hocquard e mult mai bine realizat, tocmai pentru că se detașează printr-o anumită coerență a structurilor și procedeele de masa amorfă a așa-numitelor exerciții textualiste. Aceeași simplitate narativă a scrierii, fluența vorbelor la prezent, cultul banalului, pseudo-aforismul, toate transfigurate însă de un liant conceptual, de un "subtext" al neputinței comunicării. Ceea ce frapează în aceste poezii este apariția cîte unei adresări directe, aparent fără o legătură explicită cu întreg contextul (Dragă V., Salut Olivier, tu Claude, Cecilia, Dragă B., Bună ziua, Fernando, Dragă Keith, Dragă Pierre, Dragul meu 11, Draga mea S., Dragă Maya, Dragă Jule, Dragă Juliette). Toate aceste personaje fictive și pur abstracte pe care le invocă Emmanuel Hocquard traversează poezia lui punctîndu-i disperarea comunicativă, efortul de a da un sens unor propoziții simple, de a înțelege "mica" filozofie a vieții. În felul acesta procedeele care la Claude Royet-Journoud sînt pur și simplu exhibate teoretic capătă un rost, tocmai prin autorreflexivitatea lor.

Emmanuel Hocquard - *théorie des tables*, traducere din franceză de Gheorghe Iova, Cristian Popescu și Ion Stratan, Editura Marineasa, Timișoara 1994, 42 p., preț nementionat.

Cărți primite la redacție

● George Tomaziu - *JURNALUL UNUI FIGURANT. 1939-1964*. Traducere din limba franceză de Mariana și Gabriel Mardare. (Editura Univers, Colecția "Scriitori români în exil", 268 p., 3500 lei.)

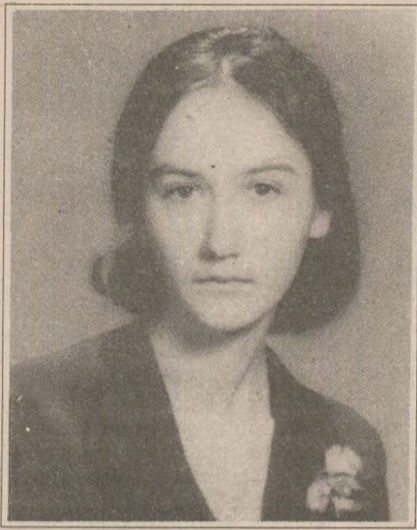
● John Fowles - *DANIEL MARTIN*. Roman. În românește de Mariana Chițoran și Livia Deac. Ediție integrală, necenzurată. (Editura Univers, 652 p., 5500 lei.)

● Maxine Hong Kingston - *FEMEIA-RĂZBOINICĂ. Amintiri dintr-o copilărie petrecută printre stafii*. În românește de Anca Gabriela Sirbu. (Editura Univers, 222 p., 2800 lei.)

● Albert Camus - *PRIMUM OM*, traducere de Ileana Cantuniari. (Editura Rao, 1994, 316 p., preț nementionat)

● Valeriu Marcu - *MACHIAVELLI. ȘCOALA PUTERII ABSOLUTE*, în românește de Andrei Corbea, cu o prefață de Andrei Corbea. (Editura Eminescu, 1994, 350 p., 1200 lei.)

● Jacques Le Rider - *MODERNITATEA VIENEZĂ ȘI CRIZELE IDENTITĂȚII*, traducere de Magda Jeanrenaud. (Editura Universității "Al. I. Cuza" Iași, 1994, 456 p., 6500 lei.)

Sabina SPINENI

Laudă forme

Visam
că dam
la o parte
giulgiul conic,
ce mă desparte
de chipul
marmorei
moarte,
că-i aduceam
laude-n cerc, ori
în despicătură
și, în sfârșit,
lauda pură,
în loc de
cominecătură...

Eternitate

Voiam să mor,
și nu reușeam,
după ce marea
m-a refuzat,
nedumerită,
către mal,
dar conul
s-a răsturnat
în emisfera
nemărginită,
cînd cerul,
însetat,
sorbi marea,
iar eu curgeam,
și încă eram,
și încă eram...

Rugăciune

Tatăl nostru,
carele ierți
din ceruri,
izbăvește-ne
chinul roșu
peste albastru,
care împătorește
cerul în patru,
îngust pentru
inima noastră,
cea împărțită
în patru colțuri,
și răsucită,
a m i n.

Elipsă

Din înalt,
orice gând,
vine rar,
ocolind
o elipsă,
de parcă,
în celălalt
focar,
un geamăn
există...

Poezii circumscrise cercului: dacă vom citi cu atenție titlul pe care Sabina Spineni l-a pus grupajului ei de pozii, vom remarca nu numai că el nu este întâmplător, dar, mai mult, că o bună parte din observațiile pe care aceste poezii le comportă decurg din el. Ideea de rotund pare să domine atât structurile de adîncime ale poeziilor, cît și pe cele formale. Fiecare poezie se "rotunjește" în final, căutînd parcă a se întoarce în punctul din care a pornit. Punctul de plecare și punctul de sosire se suprapun; nu, desigur, în același plan, ci pe alt braț al spiralei. Rotunjime înseamnă perfecțiune. Cercul, elipsa sînt, totodată, simboluri ale purității și absolutului, altfel spus sacre. Lirica Sabine Spineni seamănă, *toutes proportions gardées*, cu a lui Ion Barbu, unind geometria cu divinul. Proiectul ei este însă mai degrabă spiritual decît religios. Misterul rezultă și din concizie. Mi-e greu să spun cît este ermetic, ocult și cît încifrare deliberată. Un ochi mai format decît al meu cu bolta zodiacului ar vedea, bănuiesc, liniile, punctele, intersecțiile și configurațiile unor destine. În pofida aparențelor, lirica Sabine Spineni nu e nici abstractă, nici rece. În "semnele" ei se poate citi o vie sensibilitate și o căldură discretă. Debutul Sabine Spineni mi se pare foarte promițător.

Nicolae Manolescu

Ungbi tîrziu

Ca să pot
să vă descriu
soarele sub
ungbi tîrziu
cu ce dor,
mi-aș rezema
ochiul
pe ultima rază,
care scindează
cerul pustiu,
încetînd
ca să mor
și să-nviu...

Horă

Se adunară
la o răscruce,
pașii în cerc,
brațele-n cruce,
se rînduiește
și se permută
hora străbună,
se răstignește
hora tăcută,
biruitoare,
hora nebună
se învîrtește
și se-ncunună
în semicerc...

Cercul

Îmi depăn
gîndul
de pe cerc,
încet, ca
să nu moară,
încerc
să-mi amintesc
de el, așa,
ca într-o doară,
convins
că centrul
m-ar lăsa,
absent,
pe dinafară...

Sens invers

Cercul care
se închide-n
sens invers,
multă vreme
nu coboară
din înalt,
cît ridică-n
continuare,
alt univers...

Cristal

Bijutierul
nu știa
care verset
n-ar descînta
cu-adevărat,
cărui cristal
s-a încrustat
litera lui,
conexă cu
universul
răsturnat
într-o stea
convexă...

Nord

La nord
pecetluit
cu nod
albastru,
din perimetrul
alb, înlocuit,
cercul,
sporind, abia
s-a-ncins
pe sine, ori
subîntins,
de patru ori,
strîns bine...

Uimire

Cercul uimit,
fără-de-margine,
cu ochi mărit,

moare-n constrîngerea
luminii-n stingere,
într-o răsfrîngere,
înghesuit...

Măr

Mușcînd, nu
m-am săturat,
nerăbdător
să număr
de cîte ori
s-a răsturnat
gîndul care,
neschimbat,
a bombat
cercul, ca
pe un măr...

Toartă

Toartă,
cercului,
s-a pus,
parcă
aruncat
de sus,
dintr-o joacă,
dacă-i spartă,
cărui dat,
s-a nesupus,
deocamdată,
predispus
să se-ntoarcă
neted sus?

Undeva, o lumină

Pentru a
se consuma
în adîncuri,
undeva, raza
cercului,
divină,
mai păstrează
o lumină-n
sinea sa...

Ermetic

Cum razele-și
întrețesea,
din ce în ce
mai stins,
pe întuneric
și-a atins
sfera, ermetic,
rotundețea...

Răscruce

Punctul mic,
deși nu pare,
e egal cu
punctul mare,
la răscruce,
cînd schimbară
veșnicia
pe nimic...

Virgil Ierunca - istoric literar

DESPRE *Dimpotrivă* (ed. Humanitas, 1994), ultimul volum al domnului Virgil Ierunca s-a scris mult în revistele noastre literare. A fost salutată apariția acestor mărturii ale luptei împotriva totalitarismului comunist în cultură, nu numai pentru ceea ce ele au fost, în timp, dar și - sau mai ales - în cadrul opoziției clare de astăzi împotriva "restaurației intensificate". Nume și date precise despre actele de abdicare, abjurare sau de trădare ale unora dintre oamenii de cultură români puși să aleagă între a servi adevărul artei sau minciuna politică. Și nu puțini au fost - după cum știm cu toții - cei ce au ales a doua cale.

O operă critică, o apologie a demnității, o examinare a "ritualului rușinii" intelectuale scrisă în anii grei și întunecați de exil. Dar și o convingere fermă într-o stea polară a valorilor românești adevărate care se cereau re-descoperite, re-afirmate, clamate *urbi et orbi* pe calea undelor radiofonice ale binecuvântatei "Europe libere". Acestea au fost - poate că mai sînt încă - sensurile ultime ale "împotrivirii" lui Virgil Ierunca, de-a lungul a patru decenii...

2. Și totuși! Au rămas în afara discuțiilor actuale, care au subliniat mai ales caracterul critic, de *opozant* al autorului, o serie de aspecte pozitive de *aderent*, dacă nu de *martor* și de *participant* la istoria culturii românești contemporane - pe care nu avem dreptul de a le lăsa într-un plan secundar. Către aceste atestări - nerelevante?, neștiute? - de istorie literară se îndreaptă atenția noastră. Virgil Ierunca este, cu voia sau fără voia lui, un observator direct drept, un martor obiectiv al zbuciumatei noastre literaturi contemporane sau, mai precis, începînd din anii 1937 - 1938 pînă astăzi.

De care trebuie să se țină seama în istoria literaturii române.

3. *Dimpotrivă* oferă cititorilor săi importante informații - ignorate sau uitate - despre scriitorii care, înainte de a fi înregistrați în aparatul literar de proslăvire comunistă, aveau o biografie activă de cu totul alte culori sau nuanțe. Se știa, bunăoară (dar cine ar mai fi vrut să-și reamintească?), despre "curteanul în mîină cu o lalea" care a fost G. Călinescu, atunci cînd, în jubiliarul *Jurnal literar* nr. 19 din 7 mai 1939, proslăvea pe regele Carol al II-lea, sub titlul *Nihil sine Deo, nihil sine Rege*. Virgil Ierunca ni-l readuce în memorie cu exactitate: G. Călinescu fusese - în anii dictaturii monarhice (1938-40) - un adulator regal. Cu aceeași luciditate, comparînd judecățile critice ale lui G. Călinescu, Virgil Ierunca relevă schimbările oportuniste de opinie ale criticului, privind nu numai pe scriitorii contemporani (cum a procedat cu Mihai Beniuc) ci și pe Mihai Eminescu. Marele poet era considerat a se fi opus "lumii noi", în epoca pre-comunistă, dar se opunea, în schimb, "lumii vechi", atunci cînd G. Călinescu devenise om politic al regimului comunist (p. 19). Paginile dedicate, în

1975, comemorării a 10 ani de la dispariția lui Călinescu (p. 11-21) se găsesc în totală disjunție cu ceea ce se scria, pe atunci, în România: ele contribuie la caracterizarea literară justă a "divinului critic". O reexaminare a operei lui G. Călinescu ar trebui să aibă în vedere, astăzi, observațiile pertinente ale lui Virgil Ierunca.

4. O contribuție critică deosebit de însemnată are autorul lui *Dimpotrivă* în examinarea a ceea ce s-a putut considera "stînga democrată" în cultura românească. Se știe doar că Virgil Ierunca a fost - în epoca de început a activității sale literare - un "om de stînga" și că, întotdeauna, în actele sale critice, el a rămas fidel unui crez democratic, apărînd adevărul și valorile autentice ale culturii. Iată de ce articolul *Mitologiile stîngii românești* (p. 36 - 53) este un veritabil capitol de istorie literară. Criticînd pe cei ce alcătuiesc antologia revistei *Cuvîntul liber* ("referință temeinică pentru oricine vrea să surprindă avaturile stîngii, la noi" (p. 36 - 37), autorul remarcă lipsa unei "armături ideologice" în manifestările românești de stînga. Ziaristi, scriitori "mediocri", "militanți entuziaști" - aceștia nu lipsesc. Absenți sînt însă filosofii, ideologii! Critica se adresează lui Teodorescu-Braniște care nu a reușit să constituie un front cultural de stînga. Dar se adresează și unei serii întregi de filosofi și oameni de cultură (Ralea, Petre Andrei, Rădulescu-Motru, Al. Rosetti, G. Oprescu, Anton Dimitriu, H.H. Stahl, Ion Vineanu, Sadoveanu și alții) care nu s-au implicat "pentru a lupta împotriva elementelor fascizante ale epocii" (p. 38). Chiar "critica democratică" din vremea aceea era absentă: G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Ion Biberi, Șerban Cioculescu, E. Lovinescu. Sporadic apar Gala Galaction, Victor Ion Popa, Victor Eftimiu. În schimb sînt frecvent prezenți în *Cuvîntul liber*, Claudia Millian, F. Brunea-Fox și, mai ales, Geo Bogza: stînga militantă.

Portretul critic al lui Ștefan Roll-Gheorghe Dinu (p. 39) este de asemenea revelator. Aflăm că secretarul de redacție al *Cuvîntului liber* trecuse la comuniști (în urma rupturii dintre Breton și comunistul Aragon, în Franța) și nu mai era interesat de calitatea poeziei publicate - ci de ... cauza comunistă. "Ironia istoriei" o va înregistra, mai tîrziu, și Ștefan Roll, în urma acestei "adeziuni frenetice la comunism" (p. 40). Concluzia, tristă: "ori de cîte ori militantismul apăsător se instalează într-o cultură, creatorii și artiștii adevărați îl ocolesc" (p. 40). În ceea ce privește pe colaboratorii *Cuvîntului liber*, informații interesante apar despre Mircea Grigorescu (caracterizat drept "cel mai talentat dintre ziaristii stîngii", p. 51), Miron Radu Paraschivescu în polemică - "gîlceavă" - cu C. Noica (s-a știut ceva despre acest episod?), Felix Aderca, N. Davidescu (autor al unui nefericit articol despre *Inadvertența lui Caragiale la spiritul românesc*!) și, mai ales, despre Tudor Teodorescu-Braniște. Nu este lipsită de interes -

nici de umor - menționarea unor articole de stînga lăudînd "...patriotismul dac" (D.I. Suchianu) sau pe ... A.C. Cuza (Theodor Rîșcanu!). Virgil Ierunca nu uită!

Despre destinul oamenilor de cultură de stînga stau mărturie pp. 49 - 50. Lucrețiu Pătrășcanu, Șerban Voinea, Belu Zilber, Lena Constante, Petre Pandrea, Ghiță Ionescu, Constantin Vișoianu și alții și alții devin victimele - unii chiar adversarii - dictaturii comuniste. Mircea Grigorescu, acceptînd colaborarea cu regimul Antonescu, devine redactor-șef al ziarului *Timpul* și adăpostește, acolo, ziaristi comuniști precum G. Macovescu, G. Ivașcu, Gheorghe Dinu - iar Virgil Carianopol și N. Davidescu "virează" către politica de dreapta (primul, chiar de extremă dreaptă!).

Istoria literaturii române nu poate, de acum înainte, să nu rețină considerațiile critice ale lui Virgil Ierunca privind evoluția culturii românești de stînga. Fără îndoială, tabloul trebuie completat (incluzînd activitatea grupului *Vieții românești* a lui G. Ibrăileanu, C. Stere etc.): premisele unei discuții asupra stîngii democratice românești, asupra valorii și a eșecului ei, au fost enunțate de Virgil Ierunca.

5. Aceeași însemnată istoric-literară au comentariile autorului privind antologia *Cumpăna cuvîntului* (1939-1945), pe care, sever, Virgil Ierunca o considera "capodoperă de măsluire, de răstălmăcirii și amalgame ideologice" (p. 117). Cuvintele cad greu, dar informațiile pe care le oferă aceste pagini istoriei noastre literare trebuie să fie cunoscute. Cine și-ar mai fi amintit că Gala Galaction și chiar Mihail Sadoveanu colaborau la *Revista Fundațiilor regale* din august-septembrie 1941, închinată Mareșalului Antonescu? (p. 120) sau că Zaharia Stancu și-a început ascensiunea după 23 august 1944 scriind la *Curierul*, ziar național-tărănesc, patronat de Iuliu Maniu (p. 121)? "Climatul intelectual din România anilor de război e mult mai complicat", afirmă Virgil Ierunca. Demostene Botez, democratul de mai tîrziu, publica elogii la adresa naziștilor, tot astfel cum George Lesnea și Eusebiu Camilar, la Iași, scriau în "reviste cu caracter fascist". Nici Laurențiu Fulga, nici Al. Dima nu au procedat altfel: primul fusese, în tinerețe, legionar (p. 91), iar cel de al doilea, prin 1938, antimarxist! Memoria lui Virgil Ierunca stă de strajă...

Iar situația de atunci nu-i prea departe de ceea ce s-a întîmplat în România, în anii din urmă...

6. Referințele de istorie literară ar putea continua. În domeniul traducerii din literaturile străine, Virgil Ierunca, în contradicție cu tezele oficiale susținute în țară, subliniază (p. 179) faptul că, înainte de regimul comunist, personalități culturale românești, victime - uitate - ale regimului comunist -

au tradus capodopere ale literaturii universale: Dragoș Protopopescu, Shakespeare, Radu Cioculescu, Marcel Probst, Alexandru Marcu, Dante...

În sfîrșit, întîlnirea ratată dintre Virgil Ierunca și Tudor Arghezi nu trebuie ignorată (p. 211-275). Dacă nu pentru amintirile pe care această eventualitate le evocă (un articol anti-Arghezi, publicat în *Vremea* lui Vladimir Donescu, reacțiile promuncitoare ale grupului de ziaristi de stînga, Mircea Grigorescu, Mircea Damian, Miron Radu Paraschivescu, Geo Bogza), cel puțin pentru a afla, cu întîrziere, că poetul, "reabilitat" de regimul comunist, cu voie de a călători prin lume, ceruse, în 1957 (prin Eugen Drăgulescu, Mircea Eliade și N. I. Herescu) să ia contact cu "rezistența din Paris". Biografia lui Tudor Arghezi trebuie să ia cunoștință de acest episod: Tudor Arghezi a vrut să spună ceva exilului românesc din Paris, în 1957!

7. Volumele lui Virgil Ierunca, afit *Subiect și Predicat* (1993) cît și *Dimpotrivă* (1994) trebuie citite și examinate cu multă luare aminte. Ele oferă, printre rînduri și pagini de critică literară aspră, printre nostalgice evocări culturale (Mircea Vulcănescu, Alexandru Busuioceanu, Mircea Popescu, N. Petra, Ioan Cușu și alții - în *Subiect și predicat*, pp. 9 - 72), printre controverse și atitudini - o serie întregă de elemente de istorie literară pe care cercetările viitoare au datoria de a le culege. Considerațiile și amintirile lui Virgil Ierunca devin, astăzi, după Revoluție, o sursă literară de prim ordin. Autorul acoperă cu prezența sa activă, creatoare, un răstimp de peste o jumătate de secol din istoria literaturii române contemporane. Opiniile sale pot redimensiona valori literare (re)cunoscute, pot descoperi realități rămase încă în taină, în memoria exilului. Nu-i oare același Virgil Ierunca cel care întemeiase seria de "pagini uitate, pagini exilate", în emisiunile de neuitat ale "Europei libere"?

Pentru a fi rămas cel care este, astăzi, lucid, drept, cu respect pentru adevăr, ar fi necesar să-i cerem lui Virgil Ierunca să-și depene amintirile, să spună tot ceea ce el știe și noi nu știm - adică să-și scrie *memoriile*.

Istoria literaturii române le așteaptă.

Alexandru Niculescu

Non idem est si duo dicunt idem

N-AM să uit niciodată prima impresie - și, după cum se știe, întotdeauna prima impresie contează, pentru că nu este falsificată de tot felul de raționamente - ... n-am să uit, deci, prima impresie pe care mi-a făcut-o poezia lui Grigore Vieru. Mi s-a părut scrisă cu o sensibilitate nemaîntâlnită, o sensibilitate aproape dureroasă, deloc asemănătoare cu sentimentele sofisticate, *puse în scenă* (ca să nu mai vorbesc de bravada sau chiar cinismul) din cărțile atâtor poeți români contemporani. În același timp, însă, această sensibilitate, departe de a mi se părea străină, mi-a dat senzația răscolirii unor amintiri dragi dintr-un trecut îndepărtat, senzația unei *regăsiri*.

Emoția trăită de mine atunci (nu mi-e rușine să mărturisesc că *am plâns* citind poezia lui Grigore Vieru) era intensificată de gândul că mesajul în limba română venea de undeva din largul unui ocean de litere chirilice. Nu cred că românii sunt cei mai importanți oameni de pe Pământ, dar eu sunt român, am înțeles tot ce-am înțeles din viață în limba română, astfel încât nu pot să nu mă bucur când ajunge la mine un asemenea mesaj. Este ca și cum rătăcind noaptea printr-o pădure aș întâlni pe neașteptate o casă cu ferestre luminate.

De altfel, ceea ce conferă o frumusețe tragică poeziei lui Grigore Vieru este tocmai conștiința valorii imense a limbii. Nu contează faptul că această supraevaluare se datorează unor circumstanțe istorice; important este că ea are un efect estetic, făcând cuvintele la fel de prețioase ca apa în deșert. Când citim sau ascultăm o poezie de Grigore Vieru ni se transmite sentimentul că trebuie să acordăm o importanță maximă fiecărui cuvânt, pentru că a fost *obținut* cu greu. În felul acesta se reconstituie ceva din condiția orfică a limbajului poetic. Subminarea insistentă și ingenioasă a prestigiului cuvântului, practică de aproape o sută de ani (bineînțeles, nu dintr-un spirit malefic, ci din dorința de a ajunge la noi și noi plăceri artistice, fie ele și perverse) a dus la o devalorizare a principalului nostru mijloc de comunicare, la transformarea ritualizatei emisii de mesaje lingvistice într-un fel de fond sonor, pe care toată

lumea îl aude, dar pe care aproape nimeni nu-l mai ascultă. Pentru Grigore Vieru, ca și pentru poeții din secolul trecut, a compune poeme înscamnă nu a pălăvrăgi inteligent, cu sentimentul zădărniceii, ci a dicta un testament.

Cea mai frumoasă poezie despre limbă din câte am citit vreodată - atenție, nu despre limba română, ci despre *limba ta!* - îi aparține lui Grigore Vieru și o citez *din memorie*, nu pentru că n-aș avea textul la îndemână, ci fiindcă îmi face plăcere să mi-o amintesc cuvânt cu cuvânt:

“În aceeași limbă/Toată lumea plânge./În aceeași limbă/Râde un pământ./Ci doar în limba ta/Durea poți s-o mângâi./Iar bucuria/S-o preschimbă în cânt./În limba ta/Ți-e dor de mama./Și vinul e mai vin./Și prânzul e mai prânz./Și doar în limba ta/Poți râde singur./Și doar în limba ta/Te poți opri din plâns./Iar când nu poți/Nici plânge și nici râde./Și nici cânta./Cu-al tău pământ./Cu cerul tău în față./Tu taci atunce/Tot în limba ta.”

Fără îndoială, estetica profesată de poetul de dincolo de Prut este revolută. Dar ea *funcționează*, pentru că, departe de a reprezenta un caz de epigonism, are autenticitatea unei experiențe făcute pe cont propriu. Ceea ce este revolut în fiecare din noi, ceea ce ne determină să oprim mașina pe șosea și să culegem maci din lanul de grâu sau să ne gândim cu duioșie la părinții noștri tot mai bătrâni *întră în rezonanță* cu poezia lui Grigore Vieru, fie și sub supravegherea unei concepții estetice emancipate.

Înțelegând lucrurile astfel, am simțit o strângere de inimă descoperind într-o bună zi versuri ale poetului meu drag în dezgustătoarea revistă *România Mare*. Am crezut prima dată că este vorba de reproducerea abuzivă a unui text, fără consimțământul autorului și am așteptat să apară undeva o dezmințire. Dar nu, după cum aveam să constat ulterior, era vorba de cu totul altceva, de o surprinzătoare susținere reciprocă, de o prietenie nefirească între cei care au apărut, cu spirit de sacrificiu, cauza românismului dincolo de Prut și cei care au exploatat și compromis, cu nerușinare, aceeași cauză în România.

La reluarea legăturilor dintre două culturi românești despărțite o jumătate de secol s-a produs un *malentendu* monstruos. Scriitorii din Basarabia însuflețiți de patriotism au crezut că autorii de literatură patriotardă din România reprezintă replica lor simetrică. Și și-au întins mâinile unii altora, primii din naivitate, iar ultimii pentru a profita grabnic de o legitimare nesperată, în condițiile în care în România erau - și pe bună dreptate - disprețuiți.

Grigore Vieru vorbește, într-adevăr, despre *țară* la fel de frecvent ca aliatul său de dată recentă Corneliu Vadim Tudor.

Numai că fiecare a făcut-o și o face în alt scop. Corneliu Vadim Tudor și toți cei ca el au pus în mișcare flașeta retoricii naționaliste la comanda PCR și în conformitate cu instrucțiunile de folosire formulate de PCR. De PCR... adică de un partid adus la putere în România de sovietici. Grigore Vieru și ceilalți scriitori din Basarabia înrudiți spiritual cu el au scris poezie patriotică pentru a se opune sovieticilor. Primii au fost și într-un fel continuă să fie complicitii unui regim care a distrus civilizația românească. Proslăvirea deșăntată a acestei civilizații era ea însăși un mod frenetic de-a o batjocori. Ultimii au încercat eroic să salveze valorile românești, în condițiile unui proces de deznationalizare forțată.

Iar această diferență de fond are consecințe de ordin estetic, evidente. Poezia scrisă de patrioții din Basarabia este autentică, astfel încât, deși dependentă de o concepție artistică demodată, *emoționează*. Versurile compuse (pe bandă rulantă) de demagogii de serviciu din România sună iremediabil fals și provoacă... râsul. Cu ani în urmă, C. Stănescu de la *Scânteia* (C. Stănescu - De la Scânteia) mi-a cerut un articol despre o nouă carte a lui Corneliu Vadim Tudor. Am scris articolul, numai că în cuprinsul lui îl numeam pe poet *un Rică Venturiano al dragostei de patrie*. (Articolul, bineînțeles, n-a apărut, dar textul i-a fost arătat lui Corneliu Vadim Tudor, care a venit la SLAST, unde lucram atunci, să mă reclame că am ofensat un - este chiar expresia lui - un “poet prezidențial”...) Această formulă i se potrivește însă nu numai lui Corneliu Vadim Tudor, ci și altora dintre cei cu care crede Grigore Vieru că are un limbaj comun. Vorbăria lor grandilocventă, lipsită de orice acoperire lirică și organizată - intenționat - după o formulă tradițională, pentru a fi pe înțelesul și pe placul inculților activiști ai PCR, este de un comic involuntar.

Îmi dau seama că scriitorii cu o viziune modernă din România pot părea *firi reci* scriitorilor sentimentali din Basarabia. Și chiar și sunt într-o oarecare măsură *firi reci*, poate chiar mai reci decât ar fi dorit-o ei înșiși, întrucât au simțit nevoia să se diferențieze de patetismul mahalagesc al “poetilor prezidențiali” (de ieri și de azi). Dar nu vede, oare, Grigore Vieru diferența? La cei 60 de ani ai săi (pe care i-a împlinit recent, la 14 februarie, prilej cu care îi urez alături de toți admiratorii săi “La mulți ani!”) nu poate încă să facă deosebirea între patriotismul adevărat, deși discret, și falsul patriotism?

Alex. Ștefănescu

de Rodica Zafiu

A investi

N-AR FI lipsită de interes o analiză semantică a verbelor care descriu ceea ce se poate face cu banii. A *cheltui*, a *risipi*, a *irosi*; a *plăti*, a *cumpăra*, a *da*; a *plasa* etc. alcătuiesc serii de sinonime parțiale, diferențiate după scopul acțiunii și prin absența sau prezența conotațiilor peiorative. Verbul *a cheltui* are sensul cel mai general; DEX-ul îl definește ca “a da o sumă de bani pentru a cumpăra sau a plăti ceva, pentru a ajuta pe cineva etc; (peior.) a risipi, a irosi banii pe ceva, cu cineva etc.” Se observă cum chiar verbul de bază al seriei alunecă spre interpretarea depreciativă; derivatul său *cheltuiitor* are de altfel doar semnificație negativă. În lista destul de bogată de echivalențe propusă de *Dicționarul de sinonime al limbii române* (DSR, 1982, autori Luiza și Mircea Seche), aproape toate verbele sînt marcate afectiv, depreciativ: a *arunca*, a *azvîrli*, a *irosi*, a *împrăștia*, a *prăpădi*, a *risipi*, a *zvîrli*, a *prăda*, a *mătrăși*, a *părădui*, a *răschira*, a *înghiți*, a *mînca*, a *păpa*, a *toca* etc. La baza acestei configurații lexicale pare a sta ideea că a cheltui bani (sau forță, energie) e un lucru predominant negativ - în opoziție cu a *economisi* sau a *cruța*. A *risipi* sau a *irosi* sînt acte îndeplinite “în mod ușuratic”, “fără socoteală”, a *economisi* însemnînd, în schimb, “a folosi cu chibzuială”.

Pe acest fundal cred că trebuie explicată folosirea actuală a verbului *a investi*: lărgindu-și sfera de aplicație, depășind sensul financiar specializat (“a plasa un capital într-o întreprindere”), el apare ca substituit cu conotații pozitive sau a *cheltui* - mai ales în texte publicitare. Din sensul verbului face parte ideea de profit - care poate fi gândit și într-un sens foarte larg. Orice cheltuială poate fi deci prezentată, argumentativ, ca una “cu folos” - deci ca o investiție. O asemenea strategie persuasivă mi se pare a sta la baza enunțurilor de mai jos: “pentru a arăta bine, femeile *investesc* o groază de timp, energie și bani”; “lăsați timiditatea la o parte, *investiți* într-un fotograf bun și trimiteți-ne rezultatul” (*Ziua*, nr. 150, 1994, p. 6; sublinierile îmi aparțin). În primul exemplu, substituția e transparentă: o dovedesc contradicția cu sugestia peiorativă din expresia “o groază de” și omisiunea complementului cerut de obicei de verbul *a investi* pentru a indica “afacerea”: a investi *în ceva*. E vorba fie de o traducere cam neglijentă, fie de faptul că, pentru a evita orientarea negativă a discursului, autorul a înlocuit pur și simplu un verb prin altul. Al doilea caz e oarecum diferit: echivalarea simplă cu a *cheltui* nu mai e posibilă, dar construcția “investiți într-un fotograf” rămîne discutabilă. Evident, schimbarea în uz poate fi la fel de bine explicată ca o evoluție internă a limbii române - sau ca o influență semantică, prin traduceri, a termenului englezesc *to invest*, care are și sensul general de “a cheltui”. De altfel, deși cazul nu este atestat de dicționarele curente, a *investi* se folosește deja în română și cu sens figurat - abstract: a investi talent sau afecțiune în ceva.

Exemplul verbului *a investi* ilustrează modul în care vocabularul curent se îmbogățește rapid, adaptîndu-se unor situații noi sau evitînd conotații mai vechi; moda lexicală - vizibilă în calcuri și în construcții oscilante, uneori stîngace - reflectă probabil și o schimbare de mentalitate.

Violența noastră cea de toate zilele

SITUAT în chip programatic sub semnul halucinatoriului, *Născuți asasini* dobândește pregnanță datorită exploatarei unui paradox. Șocul noutății indus prin intermediul unor elemente cîtuși de puțin noi, modalitățile tehnice de expresie și mesajul aparținînd zonei de "déjà vu".

Cunoscut pentru atitudinea sa non-conformistă în tratarea subiectelor incomode și a experiențelor traumatizante pentru societatea americană, Oliver Stone a devenit în timp, începînd cu *Platoon* (1986) și pînă la *JFK* (1991), un cineast căruia nu i se mai pune în discuție valoarea. Dovada cea mai recentă - Premiul special al juriului în 1994 la Veneția pentru *Născuți asasini*. Film cu care regizorul atinge apogeul unei cariere contestate.

Consecvent zonei sale de interes - violența și efectele acesteia asupra membrilor unei comunități, Stone modifică de astă dată decorul și fac-

Născuți asasini (SUA, 1994) - distribuit de Guild Film Romania; regia: Oliver Stone; scenariul: David Veldoz, Richard Rutowsky și Oliver Stone (după o poveste de Quentin Tarantino); cu: Woody Harrrelson, Juliette Lewis, Robert Downey Jr., Tommy Lee Jones, Tom Sizemore.

torul declanșator. Contextul excepțional este înlocuit de unul cotidian, familiar, iar criminalității provocate de război i se substituie crima de serie înțreținută și amplificată cu mijloacele mass-media. Efectul nociv al violenței exagerat mediatizate nu reprezintă o noutate. Însă Stone nu își propune descoperirea/crearea unui subiect original, ci numai tratarea eficientă și spectaculoasă (un spectaculos dus pînă la saturatie) a unei teme pre-existente. Atmosfera de sfîrșit de lume, de iad permanent, senzația perpetuă de oniric coșmarec dublată de conștiința netă a realității constituie reflexul firesc al eclectismului limbajului cinematografic, nici acesta complet inedit.

Duritatea narațiunii transpare cu atît mai evident cu cît discursul cinematografic din *Născuți asasini* preia tiparele și stilul programelor de televiziune. În două ore de proiecție se găsesc comprimate toate genurile manipulate de mediile vizuale: documentar și sit-com, reportaj de senzație și desene animate, spot publicitar și știri tip actualități. Toate laolaltă provoacă o demență a derulării episoadelor epice, precum anihilează și orice moment de respiro într-un iureș de violență infinită ce constituie sursa certă a bulversării spectatorului. Fiecare în parte

Tommy Lee Jones în *Născuți asasini*

comunicînd în alt registru o aceeași secvență: doi tineri îndrăgostiți, provenind din medii ce i-au marcat emoțional, care omoară fără motiv. Cuplul tinerilor ucigași, alături de alte două-trei personaje, asigură legătura dintre asemenea fragmente repetitive ca idee, diferite ca formă.

Permanentă alunecare din real în imaginar, apelul la flash-back-uri ce încearcă să definească trecutul eroilor, alternanța color/alb-negru, totul, într-o succesiune lipsită de coerență întocmai precum emisiunile de televiziune ce-și urmează una celeilalte fără o legătură logică, conduce treptat la un colaj ce violentează tipul clasic de receptare, mai degrabă decît sensibilitatea noastră. Procedeele tehnice specifice culturii video aplicate lung-metrajului de ficțiune mizează pe supralicitarea capacității publicului de a recepta ceea ce i se oferă. Această manieră de a povesti îl obligă pe spectator să asimileze

leze masiv, ceea ce în mod curent suportă în doze mici, tip serial.

Așadar, adevărata inovație a regizorului în *Născuți asasini* nu se referă la inventarea unui nou limbaj ori la compunerea unei povești inedite. Ci la specularea eficientă a unor mijloace de comunicare cărora autorul le detur-nează funcția, susținîndu-și astfel mesajul în mod adecvat.

Dar dat fiind că avem de-a face cu un film american, oricît de bine construit și cu imagini oricît de percutante în sine, regizorul se simte dator să creeze dramaturgic o situație prin care mesajul său, pînă către final, implicit, să fie enunțat direct (v. interviul). Însă o asemenea aliniere la standardele narațiunii americane nu deranjează în context. Acesta fiind suficient de puternic pentru a suporta un astfel de "conformism". Minim, de altfel.

Miruna Barbu

Cartea de muzică

Pianofortele în oglinda timpului

ASCRIE o carte despre istoria unui instrument muzical este o întreprindere mai degrabă aridă, căci înseamnă "stricto sensu" istoria unei tehnologii de fabricație. Recent apărut în Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, volumul "Pianofortele în oglinda timpului său. Polifonii culturale" de Afrodita Popa propune un asemenea excurs prin cele trei secole de viață ale instrumentului pe care-l cunoaștem în forma lui actuală. S-ar putea considera o premieră în literatura noastră de specialitate (dacă exceptăm lucrarea Almei Cornea-Ionescu apărută cu 6 decenii în urmă, și destul de sumară, de altfel). *Et pour cause*: comparațiile dintre mecanicile engleză și germană, evoluția ciocănelor, diferitele sisteme de corzi (material, tracțiune, grupare), temperajul, perfecționarea jocului clapelor (late sau înguste, dure sau moi) și a părților metalice (placă de fier, bronz, bare, întărituri), introducerea dublului eșapament, a pedalelor, evoluția designului etc. constituie un story cam rebarbativ. Și totuși, cartea Afroditei Popa este interesantă, vie.

Fascinată de ideea globalității istoriei așa cum o înțeleg un Braudel sau Duby - autoarea aspiră către convergența tuturor aspectelor care pot contribui la conturarea fenomenului. Ea face ceea ce s-ar putea numi o "istorie

serială", adică acea reconstituire care urmărește din enorm complex de fapte ale trecutului o singură linie, făcînd din ea un ax ordonator. Aici axul este istoria facturii de pianie iar argumentele chemate în ajutor sînt multiple. Se face apel la "peisajul socio-politic" (uneori cam mecanic), la istoria limbajului muzical și a tehnicii instrumentale, la estetică, arte plastice, arhitectură, la tehnologia prelucrării metalelor, la istoria mentalităților etc., care, toate, și-au pus amprenta asupra vieții și practicii muzicale și implicit a construcției de pianie.

Drumul de la clavecinul secolului al XVIII-lea - cu sunet mic, bizîit și manevre limitate, lipsit de posibilități de contrastare - pînă la pianele numerice de azi este departe de a fi liniar și clar conturat; el se aseamănă mai degrabă cu o împletitură inextricabilă și este meritul autoarei că deși tentată adesea să vagabondeze cu gîndul în varii direcții, știe să-și regăsească mereu firul povestirii. Este drept că parantezele frecvente, chiar dacă sînt interesante, dau senzația că prea mult doresc să spună totul; farmecul unei lecturi stă și în cele nespuse. În acumularea enormă de informație foarte diversă, autoarea urmărește cu perseverență complicatul proces de structurare a instrumentului. Primul pas în desprinderea de vechea tehnică și stilistică clavecinistică, determinat de

cerințele noului simț al sonorității născut în Secolul luminilor - creșterea tensiunilor armonice, primatul melodicului, sensibilizarea expresiei - este dotarea instrumentului cu posibilitatea de a grada intensitatea de la piano la forte - de unde i s-a născut și numele de pianoforte.

La cercetarea impulsurilor care au declanșat nenumăratele inovări aduse pianofortelui, autoarea ia în discuție nuanțat, cu sulețe, motivațiile tehnice și muzicale care le-au stat la bază. Un joc schimbător al factorilor care impun noutatea aduce în prim plan fie ambientul (mărirea sălilor, poziția față de public etc.), fie motivația mecanică propriu-zisă care influențează maniera de execuție, fie virtuozitatea care își impune pretențiile determinînd modificări calitative, fie estetica unor noi imagini sonore, care antrenează noi modalități de interpretare și deci alte solicitări tehnice etc. Exemplele invocate sînt numeroase și convingătoare. Capitolele despre dezvoltarea facturii de pianie în Statele Unite aduc o informație mai puțin cunoscută, după cum foarte util, dar cam expeditiv, este capitolul despre pianul secolului nostru; o caracterizare a mărcilor importante sau cîteva noțiuni despre pianele experimentale, să le spunem, de azi (electrice, numerice etc.), care desigur nu ating frumusețea sonoră a instrumentelor clasice ajunse la apogeul

perfectiunii, ar fi răspuns unei curiozități îndreptățite a cititorului.

Intenția autoarei a fost, mi se pare, să extragă lucrarea din zona restrictivă a literaturii muzicologice, limitate fie prin extrema specializare, fie prin simplificare, pentru a se adresa oricărui intelectual interesat, cu o informație densă și cu o argumentație general-culturală. Dar în acest caz, de ce era nevoie de un asemenea exces de note, de parantezele cu anii ce însoțesc fiecare nume, de supraabundența de explicații care tind să coboare în zona popularizării simplificatoare. Această incertitudine asupra caracterului cărții este cred punctul ei vulnerabil: ea are nivelul de aprofundare cerut de un tratat de specialitate dar forma unei cărți de popularizare; se adresează prin conținut unui cititor cultivat care se presupune că știe cînd a trăit Voltaire dar îi dă explicațiile acestea într-un exces de note care îngreunează. Se vrea a avea obiectivitatea unei lucrări științifice, dar are tonul pasional și individualizat al unei profesii de credință. Este, fără îndoială, cartea unei vieți. Și, dacă mă gîndesc mai bine, tocmai această participare emoțională face farmecul cărții. Cititorul va uita detaliile, dar cu siguranță va păstra în amintire căldura pledoariei.

Elena Zottoviceanu

**PRIVIREA
LUI ORFEU**

de Dan
Laurentiu

Regele în exil

D EȘI nimeni, în ziua de astăzi, ah, Dumnezeule, afurisit și destrămată zi a întunericului, nu ți-ar mai sufla o vorbă-vorbuliță la urechea stîngă, demonică, revoluționară, a întoarcerii pe dos a ordinii sacre a lumii așa cum a parafrazat cîndva poetul: *a celor din cer precum că sînt și a celor de pe pămînt precum că nu sînt*, a întoarce din drum stelele de pe boltă și a le sili, cu lovituri de bici, să se miște în sensul invers acelor de ceasornic, adică nu de la stînga, ci de la dreapta spre stînga universului, un artist cabotin se va încumeta să-ți rîdă în nas: mitul veșnicei reînțoarceri! on revient toujours à son premier amour! omul joacă cum îi cîntă muzica sferelor, și orice program genetic implică, în intenționalitatea sa ultimă, amintirea păcatului originar, și reînțoarcerea în împărăția cerurilor! la ceea ce a fost inițial!

Dar nimeni nu-ți răspunde cînd treci pe drum învinețit de gînduri insolubile în baia teologică a cunoașterii (a revelației?) Celui ce-și spune: *Eu sînt Cel ce sînt* dintr-un foc, un rug aprins care coboară din nouri și se duce pînă în adîncul pămîntului, alungînd-o în țara umbrelor fără odihnă pe Euridice, pe ea, cea care a intonat la harfa sîngelui tău imnul de moarte și înviere a legii celei noi: calea, adevărul și viața ta trebuie să te conducă la Isus Hristos dacă ți-ai pus în El toată credința, nădejdea și iubirea: iar dintre toate, zice apostolul Pavel, iubirea este cea mai de preț, căci dacă nu ești iubire, nimic nu ești!

Afurisit a mai fost și ziua de astăzi, cînd am simțit că eram gata-gata să dau cu nasul în gardul împărăției cerurilor, grădinii edenului unde însuși Adam își dormea somnul de moarte, anesteziat pentru dificila, diabolica operație la care trebuia să fie supus de către bunul Dumnezeu: s-o scoată pe Eva din coasta lui și, din cunoașterea tautologică a lui *Eu sînt cel ce sînt*, să se definească prin opusul său feminin, prin alteritate și alternativă, operație estetică modificînd statutul ontologic al omului biblic, primordial: androginul, hermafroditul și omul perfect al lui Platon: sînt ceea ce am fost inițial!

Afurisită zi cînd eu, gîndindu-mă pe străzi și în palatele întunecate ale mării la omul lui Platon: *Un biped fără penă și la Diogene cîinele*, care se strîmba la

sublimul maestru agitînd, în fața discipolilor săi academici, un cocoș jumulit ca pe ilustrarea concretă și ireproșabilă a acelei definiții, și cînd bodogănind pe străzile transcendente despre transmigratia sufletelor și dorul lor sinucigaș de a reveni la statutul inițial din paradisul pierdut, de a reveni la solitudinea dublă a lui Adam, la Androginul binecuvîntat de Dumnezeu cînd pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns: revenirea, reînțoarcerea celor două jumătăți masculine și feminine ale lumii, yin și yang, Hermes și Afrodita la trestia gînditoare humanoidă care și-a pierdut puii la vînătoare pe marginile unui lac...

... Cum lac? Deci, fă-ți curaj și aruncă-te în apa Styxului, măruntele cuvinte și amare bătăi în ușile închise pentru noapte: iată exilul, iată înstrăinarea ta, damnațiunea doctorului Faustus (fericitul? ha!): unde-i cunoașterea absolută, unde-i elixirul tinereții fără bătrînețe și vieții celei fără de moarte pe care ți-a promis-o, într-o picătură de sînge, căte-lușa neagră amușinînd, gudurîndu-se pe urmele tale, drum bătut cu stele, azur și aur, diamante, și galaxii prăbușindu-se în apa morților, paradisul și uitarea pe care le-ai tănuț în marea călătorie făcută în imaculatul, albul ou, palat de nuntă și cavou? Iată cum aleargă spre cerul guvernate de roze/porcii din mocirla subconștientului/ce-ar fi să le întind o mînă de prieten/ prin fereastra udă de sudoarea frunții?

... Și întristarea de moarte, cu sudoarea sîngelui și roindu-ți pe față cînd te-ai văzut pe tine însuși înaintea monarhului izgonit din țara lui, eternitatea lui Dumnezeu căzută în istoria tragică a omului supus păcatului, bolilor și morții, cutremurul sîngelui tău înroșit de febra cunoașterii, legea morală din tine cînd s-a întîlnit cu dublul său din haos, cu sîngele albastru al cerului înstelat de deasupra liniștitului, edenului Versoix, acolo unde veghează singurul și cel mai mare exilat al României care nu se poate întoarce în țara lui, dorul absolut al cerului de a se reuni în nunta mistică cu pămîntul de unde a plecat și unde visează să moară: dorul de Patria pe care i-a dat-o Dumnezeu și din care l-a alungat cineva mai tare decît El!

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Mărimile (5)

- învățături utile
pentru șefii politici prezenți -

Părerea dinaintea făcută a poporului în favoarea celor mari este atît de oarbă, iar îndărătnicia de a le privi drăgăstos gestul, chipul, tonul glasului precum și purtările este așa de larg răspîndită, încît dacă cei mari s-ar gîndi, măcar o clipă să fie buni, poporul ar ajunge să-i idolatrizeze...

AVANTAJUL mărimilor asupra celorlalți oameni este uriaș într-o privință: treacă de la mine că mîncă virtos numai bunătațuri, treacă de la mine și casele lor superb dichisite, treacă și cîinii, caii, maimuțele, piticii, măscăricii, lingușitorii; ce le pizmuesc eu este fericirea de a avea în slujba lor oameni care îi egalează în spirit și simțire, dacă nu-i și întrec unorii... (*Ceea ce la noi, azi, nu e cazul. n.n.*)

ATÎT de puțin îi costă pe cei mari de a nu ne dărui decît vorbe, condiția lor lipsindu-i în așa hal de obiceiul de a-și ține făgăduielile, încît din partea lor ar fi o modestie de a nu vă promite și mai multe...

CEI MARI disprețuiesc oamenii de spirit care nu au decît spiritul; oamenii de spirit disprețuiesc pe mai marii care nu-s decît mari...

MĂRIMILE cred că numai ele singure sînt perfecte, admîndu-le anevoie celorlalți oameni spiritul de dreptate, iscusința, gingășia, acaparînd aceste bogate însușiri ca pe niște lucruri ce le-ar avea din născare; e totuși o grosolană eroare a lor de a se nutri cu asemenea păreri preconceptuate; ce a fost vreodată gîndit cel mai bine, spus cel mai bine, scris cel mai bine și poate și o purtare ceva mai delicată, nu ne-au venit nicicînd din partea lor...

CELOR mari, dacă ar putea să-și cunoască subalternii și să se cunoască și pe ei înșiși, li s-ar face rușine că sînt socotiți primii... (*naivitatea elegantă a secolului șapte-spre-zece. n.n.*)

La Bruyère, Les Caractères, capit. Des Grands, ed. 1696, fragmente.

În românește de G.T.
- Sfîrșitul reproducerilor -

Ocean

Fie pîinea cît de rea, mai bună-i diaspora. (Folclor nou)

U N MERCEDES imaculat ca gîndirea musafirului meu, neprihănită de trup muieresc, stopă în fața casei. Cercetai cronometrul: cincisprezece, cincizeci și nouă. La Königsberg tîrgoveții își reglau ceasul după pașii lui Kant. Șoferul, un băiețel drăgălaș, coborî iute și deschise portiera. Nu avea șapcă să-i acopere părul cîrlionțat, dar îndemnul politicos de a coborî, adresat profesorului, suplinea maistos orice alt gest de devoțiune.

La șaisprezece exact, soneria mă chemă la ușă. Ne înțelesesem așa, cînd mi-a telefonat secretarul său ca să fixeze întîlnirea. Pe scări n-am vorbit; eu îmi pregăteam primele fraze ("pari mai tînăr, domnule", "de cînd nu ne-am mai văzut", "cum trece timpul", "ce faină

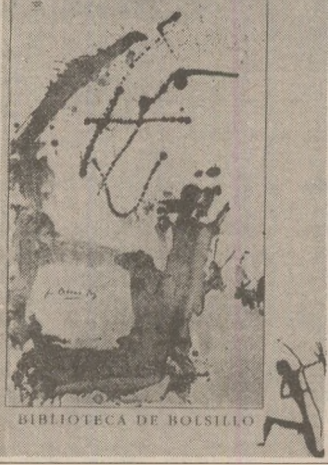
revedere" etc.), dar zîmbetul cool al oaspetelui îmi reținea plănuita efervescență. Îl poftii să șadă pe cel mai bun jilț și îndrăznii să-i prezint o listă cu oferte de băuturi. O făceam cu prudență, fiindcă odată mi se întîmplase o mare rușine. La venirea lui Anatol Baconsky - îi admiram pentru înția oară chipul de efigie romană - îl întrebam simplu, "ce beți?", arătînd în turnură de occidental diferite clondire, ca să capăt un răspuns biciuitor: "Dumneata nu știi că eu nu beau decît Campari?", ori tocmai Campari nu aveam în colecția acum descalificată.

Profesorul nu dorea otrăvuri alcoolice. Sorbi delicat o ceașcă de cafea și îmi servi frazele pe care i le pregătisem eu. Am parat cu obișnuitele return-uri și l-am întreat cu ce se ocupă. Nu-l mai văzusem de la București. Acolo excelase într-un serial de conferințe la Ateneu în care talentul retoric și cultura

oratorului se revărsau în sală la o lumină blîndă de misteriu cu pîlpîiri mistice. Teologia se împreuna cu muzica. Publicul asculta cu sfințenie în tăcere, doar cîte un suspin din piepturi feminine sporea nefiresc tensiunea. Cu bucurie aflai că profesorul rămăsese pe aceleași poziții. Travaliul spiritual devenise mijloc de trai. Înființase o academie sub semnul muzicii și al înțelepciunii cu filiale în multe țări din Europa și de peste ocean în care se țineau seminare, conferințe, consultații. O serie de publicații astîmpărau setea participanților generoși. Muzica era leac pentru melancolie și alte betesuguri, dar mai cu seamă prilej de urcuș spiritual. Nărod, ca din casa lui Oșlobanu, am strigat cu sincer entuziasm: "Astă-i o afacere formidabilă", dar arătătorul profesorului mă țintui în banalitatea în care mă bălăcisem: "e o religie, domnul meu!"

M-am ales cu o invitație la sediul academei, pe un picior de plai paradisiac din Pădurea Neagră și -excepție! - mi s-a permis să vin cu soața. Deși mă ținusem de ora fixată, la ușă, un înger de băiat își plecă genele mătăsoase încurcat: "Nu cred că ați nimerit bine, profesorul meditează". Am stăruit pînă ce i s-a comunicat frumosului portar, să ne lase să intrăm. Un alt înger ne-a condus pe scări în sus. În cabinetul profesorului cățui cu mirodenii nemaimirosite înveleau tainic lampadarii indiene. Abia l-am descoperit pe amfitrion. N-am stat mult. Al treilea înger ne aduse în pahare minuscule cafeaua pregătită în ibric oriental. Am plecat. Pe vale se lăsase o negură deasă care parcă se pusese să continue ceața din odaia unde șezusem. Am început să cînt, neștiind însă de care din multiplele mele boli mă voi lecu.

Paul Miron

SPIRALA. CUM ȘI DE CE

Volumul *Itinerar*, aparținând scriitorului mexican Octavio Paz, laureat al Premiului Nobel - 1990, a apărut în septembrie 1994 la Editura Seix Barral din Barcelona. Cartea reunește două eseuri cu pronunțată tentă autobiografică - *Spirala*. *Cum și de ce am scris "Labirintul Singurătății"*, din care publicăm un fragment, și *Itinerar*, în care autorul urmărește evoluția ideilor sale politice - fiind

o călătorie în timp, din tinerețe și pînă la senectute, o biografie intelectuală, sentimentală, pasională.

Într-un preambul, Octavio Paz își explică astfel volumul: "Se vor fi uimind unii că, după ce-am publicat în urmă cu câteva luni o carte despre iubire, *Văpaia dublă* (Seix Barral, 1993), ofer acum publicului o alta, a cărei temă este esențialmente una politică. Înțelegînd însă că dragoste și politică sînt cele două extreme în relațiile umane: cea publică și cea privată, piața și alcovul, grupul și perechea, uimirea nu-și mai are locul. Soarta persoanei în societatea politică se reflectă în relația de iubire și invers. Povestea lui Romeo și a Julietei nu poate fi înțeleasă dacă facem abstracție de certurile senioriale din orașele italienești ale Renașterii și nu i-am înțelege nici pe Larisa și Jivago în afara contextului revoluției bolșevice și a războiului civil. Există o corespondență în toate".

MI S-A PUS adesea această întrebare. Pentru cine și de ce am scris *Labirintul singurătății*? Sînt mai multe răspunsuri posibile. Cel mai sigur îl găsesc în propria-mi copilărie. Trei episoade petrecute atunci m-au marcat pentru totdeauna iar tot ce-am scris despre țara mea nu este altceva, de fapt, decît un posibil răspuns oferit acestei copilării lipsite de ocrotire. Cea dintîi experiență este și prima mea amintire. Cîți ani să fi avut? Nu știu, poate trei, poate patru. Rețin însă foarte precis locul: o sală mică, pătrată, într-o casă mare și veche din Mixcoac. Tata "plecase la revoluție", cum se spunea pe vremea aceea, iar eu și cu mama ne-am refugiat la bunicul Ireneo Paz, patriarhul familiei. Vicisitudinile acelor ani îl obligaseră să părăsească orașul și să se mute la țară, în casa din Mixcoac. Practic, eu am crescut în acest sat - deși nu tot timpul în aceeași casă - cu excepția unei scurte perioade cînd am locuit la Los Angeles. Am plecat din Mixcoac cînd am împlinit douăzeci și trei de ani. Casa mai există încă, adăpostind astăzi o mănăstire de maici. Am vizitat-o cu puțin timp în urmă și abia am mai recunoscut-o: măicuțele transformaseră în chilii odăile și grădina, iar terasa în capelă. Nu contează: imaginea rămîne, și odată cu ea, senzația de înstrăinare, de abandon.

Mă văd, sau mai bine zis, zăresc o imagine neclară: o mogîldeață pierdută pe o canapea imensă cu mătasea uzată pe alocuri, aflată drept în mijlocul camerei. De undeva, de sus, lumina cade uniform. Trebuie să fie cam cinci după-amiază, pentru că lumina nu este totuși foarte intensă. Pereții tapetați cu hîrtie de un galben spălăcit, cu desene reprezentînd ghirlande, lujeri, floare și fruct: emblematicul plictis. Totul real, suficient de real; totul străin, suficient de nepătruns. O ușă dă spre sufragerie, o alta spre salon iar o a treia, laterală și cu glasvand, spre terasă. Toate trei sînt deschise. Camera în care mă aflu este lîngă sufragerie. Se aud rîsete, voci, zgomot de veselă. E sârbătoare:

zi de sfînt sau aniversare. Veri și verișoare mai mari țopăie pe terasă. Toți trec pe lîngă mogîldeață fără să se oprească. Mogîldeața plînge. De secole plînge și nimeni n-o aude. Doar ea își aude plînsul. S-a rătăcit într-o lume care-i este familiară și străină, intimă și indiferentă. Nu e o lume ostilă, ci doar bizară. Chiar dacă e familiară și cotidiană, asemeni ghirlandei ce acoperă impasibilul zid ori rîsului din sufragerie. Interminabila clipă: să-ți auzi plînsul în mijlocul surzeniei universale... Altceva nu mai rețin. Fără îndoială că mama m-a liniștit: femeia este șansa reconcilierii cu lumea. Dar senzația aceea nu m-a părăsit și nici nu mă va părăsi vreodată. Nu-i o rană, e un gol. Cînd mă gîndesc la mine, îl ating; cînd mă palpez, îl simt. Străin mereu și mereu prezent, nu mă părăsește nicicînd. Mută, invizibilă prezență fără formă, martor perpetuu al vieții mele. Nu-mi vorbește dar adesea îi aud tăcerea: din seara aceasta ai început să fii tu însuși. Descoperindu-mă, ți-ai descoperit propria absență, acum ai aflat: ești absență și căutare.

RĂZBOIUL civil l-a făcut pe tata să plece în Statele Unite. S-a stabilit la Los Angeles, unde locuiau o mulțime de exilați politici. După o vreme l-am urmat și eu cu mama. Odată ajunși acolo, părinții au hotărît să frecventez o școală de cartier. Aveam șase ani și nu vorbeam o boabă englezește. Îmi amintesc vag prima zi: școala cu steagul Statelor Unite, clasa goală, pupitrele și eu pierdut între zgomotoasa curiozitate a colegilor mei și zîmbetul binevoitor al tinerei profesoare care încerca să facă liniște. Era o școală anglo-americană și doar doi dintre elevi erau de origine mexicană, dar și aceștia erau născuți la Los Angeles. Terorizat de faptul că nu pricepeam o iotă din ce se vorbea, m-am refugiat în tăcere. Mi s-a părut o eternitate pînă a început recreația și lunch-ul. Așezîndu-mă la masă, am intrat în panică, descoperind că-mi lipsea limbura, dar am preferat să nu scot un

cuvînt și să rămîn nemîncat. Una dintre profesoare, văzînd furea mea neatinsă, m-a întrebat prin semne, ce s-a întîmplat. Am îngăimat: "cuchara" (lingură), arătînd-o pe cea a colegului meu. Cineva a repetat cu voce tare: "cuchara!". Rîsete și larmă: "Cuchara, cuchara!". Cuvinte stîlcite și hohote de rîs. Pedagogul a făcut liniște, dar la ieșire, pe terenul de sport, zarva n-a încetat. Unii se apropiau și-mi aruncau în față, de parcă m-ar fi scuipat, cuvîntul infam: "cuchara"! Cineva m-a împins, eu am încercat să ripostez și brusc m-am trezit înconjurat din toate părțile: în fața mea, cu pumnii strînși și în postură de boxer, agresorul meu mă sfida, strigîndu-mi: "cuchara!". Ne-am bătut pînă cînd ne-a despărțit un pedagog. La plecare rîdeau din nou de mine, fără să înțeleg un cuvînt din tot ce spuneau. Acasă m-am întors cu cămașa ruptă, trei zgîrieturi pe față și un ochi vînat. N-am mai trecut pe la școală cincisprezece zile după care, încetul cu încetul, lucrurile au intrat în normal: ei au uitat cuvîntul "cuchara" iar eu am învățat cuvîntul "spoon".

S-A SCHIMBAT situația politică în Mexic și ne-am întors la Mixcoac. Conform tradiției de familie, părinții m-au înscris la un colegiu francez, aparținînd ordinului La Salle. Deși vorbeam engleza, nu uitasem limba spaniolă. Cu toate acestea, colegii mei nu s-au sfiit să spună că eram un străin: englez, franțuz, spaniol, era totuna pentru ei. Atitudinea lor era oarecum explicabilă dacă țin cont să revenisem de puțin timp din Statele Unite și că aveam ceva de străin în înfățișare: păr castaniu, ten alb, ochi de culoare deschisă. Totuși, tata lucrase la primărie, iar familia mea era cunoscută în Mixcoac de la începutul secolului. Din nou rîsete, porecle și bătăi, uneori pe terenurile de fotbal ale colegiului, alteori pe vreo străduță din apropierea parohiei. Mă întorceam adesea acasă cu un ochi învinețit, cu buza ruptă sau cu fața zgîriată. Cei din familie erau îngrijorați, dar căzuseră cu toții de acord să nu intervină: lucrurile se vor calma, de la sine, treptat, treptat. Cum s-a și întîmplat de altfel, fără ca aversiunea să dispară însă: ori de cîte ori aveau ocazia, mă atacau din nou.

Cele două experiențe, din Los Angeles și Mexic m-au întristat ani de-a rîndul. Uneori mă consideram vinovat - sîntem adesea complicitii celor ce ne persecută - și-mi spuneam: într-adevăr, eu nu sînt nici de aici, nici de-acolo. Ei bine, atunci, de unde sînt? Eu mă simțeam mexican - numele Paz e cunoscut în Mexic din secolul XVI, imediat după Conquista - dar ei nu mă lăsau să fiu unul de-al lor. La un moment dat l-am însoțit pe tata în vizită la un prieten pe care, pe bună dreptate, îl admira: Antonio Diaz Soto y Gama, bătrînul și quietescul revoluționar zapatist. Acesta se afla în birou cu mai mulți prieteni și văzîndu-mă, a exclamat adresîndu-se

tatălui meu: "Dar nu mi-ai spus niciodată că ai un copil vizigot!" Au rîs cu toții ca de o glumă bună, dar pentru mine a sunat ca o sentință.

Deși toate trei experiențele aveau la bază sentimentul izolării, fiecare era diferită în felul ei. Cea dintîi este universală și comună tuturor bărbaților și femeilor. Teologii, filosofii și psihologii au scris pagini întregi despre ea, iar marii poeți și romancieri n-au încetat nicicînd să-i exploreze adîncimile. Sîntem fiii lui Adam, primul exilat. Experiența ne confruntă cu indiferența universală, cea a cosmosului și cea a semenilor noștri, aflîndu-se totodată la originea năzuinței noastre de totalitate și de participare de care suferim din clipa cînd ne naștem. A doua și a treia experiență țin de istorie, fiind consecința acestei realități care este materia primă a organizării politice: grupul uman, comunitatea. Nimic mai normal ca un copil mexican să se simtă străin într-o școală nord-americană, cumplit este însă că toți ceilalți copii ajung să-l înjure și chiar să-l lovească doar pentru simplul fapt că este străin. Cumplit, normal, de cînd lumea, precum societățile omenesci. Nu degeaba suspicioșii atenieni au inventat pentru suspecti ostracizarea. Străinul este întotdeauna un suspect. Cea de-a treia experiență face parte din această ultimă categorie: eu nu eram, firește, un străin, dar după aparențe și alte trăsături fizice și morale, deveneam suspect. În felul acesta, colegii m-au izolat, exilîndu-mă nu în afara patriei, ci chiar în interiorul ei.

Cu siguranță, nu sînt primul condamnat astfel. Și nici ultimul nu voi fi. Și totuși, deși faptul acesta aparține tuturor timpurilor și-l înțîlnim pretutindeni, unele popoare au o predispoziție aparte în a descoperi suspecti peste tot...condamnîndu-i la izolare, înăuntru sau în afara cetății. I-am menționat deja pe atenieni. Un alt popor ros de îndoiele este cel mexican. Fondul psihologic al acestei predispoziții este neîncrederea. Fie că e vorba de un grec din secolul V înainte de Cristos, fie că e vorba de un mexican din secolul XX, suspiciunea rămîne expresia unui sentiment de nesiguranță. În perioadele de criză și de tulburări sociale, se dezvoltă neîncrederea. Robespierre, numit de unii Incoruptibilul, iar de alții Tiranul, a reprezentat încarnarea suspiciunii, deghizată în vigilență revoluționară. În secolul XX, bolșevicii au repetat și exagerat modelul. În schimb, una din calitățile care i-a surprins cel mai mult pe antici, a fost încrederea lui Iuliu Cesar. Unii l-au admirat pentru ea, alții l-au blamat: un dictator încrezător devine un scandal politic și o contradicție morală. Suspiciunea e, de fapt, sora maliției, iar ambele se află în slujba invidiei. Dacă împrejurările sînt prielnice, toate aceste pasiuni nefaste devin iscoditoare și represive. Delațiunea și calomnia sînt prerogativele tiranului.

AM SCRIS „LABIRINTUL SINGURĂȚII”

În Mexic, suspiciunea și neîncrederea sînt boli colective. În tinerețe am asistat la prigoana la care au fost supuși scriitorii numiți „contemporanii”, după revista pe care o editau. Aceștia au fost acuzați că sînt de partea străinilor, că sînt cosmopoliți și franțuziți, într-un cuvînt, că nu sînt mexicani. Erau considerați un corp străin și bolnăvicios, încrustat în literatura noastră. Așadar trebuiau expulzați din Republica Literelor. (În perioada cînd editam „Plural”, cu un grup de prieteni, un tînăr filosof marxist a cerut și el eliminarea noastră din „discursul politic”). Ortodoxia ideologică și ortodoxia sexuală generează firește xenofobia: „contemporanii” au fost acuzați de estetism reacționar și de homosexualitate. Astăzi, tinerii scriitori le cinstesc memoria, elogiindu-i în eseuri. Puțini își mai aduc aminte că în timpul vieții aceștia intrau în categoria celor suspecti, fiind astfel condamnați exilului interior. La rîndul meu, am încetat să mai fiu martorul acestor prigoane, devenind și eu obiectul unor campanii asemănătoare sau poate chiar mai dure, pentru că toate aceste răutăți au fost dublate și de pasiuni politice.

I ATĂ de ce, din adolescență, m-a intrigat suspiciunea mexicană. Aceasta mi-a apărut drept consecință a unui conflict interior. Căutîndu-i originea, mi-am dat seama că, dincolo de enigma psihologică, se afla rezultatul unei traume istorice, ascunsă în trecut. Neîncrederea veghează continuu ca nimeni să nu descopere cauza și s-o înlăture. Iată funcția ei psihologică și politică. Așadar, dacă la bază se află un conflict istoric, atunci doar istoria ne poate lămuri enigma. Cuvîntul *istorie* se referă înainte de toate la evoluție, iar cine spune evoluție, vorbește despre căutare - în mod inconștient -, în general. Evoluția este căutare, pentru că e mișcare, iar orice mișcare reprezintă o *deplasare spre...* Spre ce? Nu-i ușor de răspuns la această întrebare: presupusele scopuri ale istoriei s-au spulberat unul după altul... Poate istoria nu are nici finalitate, nici sfîrșit. Sensul istoriei sîntem noi, cei care o facem și făcînd-o, dispărem. Istoria și ale ei semnificații vor dispărea, cînd omul va înceta să mai existe. Și totuși, deși e imposibil să distingî obiective în istorie, este incontestabilă realitatea procesului istoric și a efectelor acestuia. Suspiciunea este unul dintre aceste efecte. *Căutarea* este pentru mine tentativa de a rezolva acest conflict pe care suspiciunea îl întreține.

Fără să-mi dau prea bine seama ce făceam, acționînd intuitiv și chinuit de amintirea celor trei experiențe trăite, am vrut să rup vîlul și să văd. Acțiunea mea era o întrebare care mă lega de procesul inconștient al istoriei, adică de căutarea rostului final al evoluției istorice. Interogația mă insera în căutare, începeam să fac corp

comun cu aceasta. În felul acesta, ceea ce la început a fost o meditație intimă a devenit apoi o reflecție socială asupra istoriei Mexicului. Reflecția s-a transformat într-o întrebare ce viza nu numai originea - unde și cînd a început conflictul? - ci și sensul căutării: ce este istoria Mexicului (și a tuturor oamenilor)? Firește, nimeni nu știe cu certitudine ceea ce caută, dar cu toții știu că există căutare. Oare trebuie să știm mai mult? Reflectînd astfel, cele trei experiențe din copilărie și-au revelat natura duală: acestea erau intime și colective, erau ale mele și ale tuturor.

M ILENII de-a rîndul, continentul american a trăit o viață aparte, ignorat și ignorînd alte popoare și alte civilizații. Expansiunea europeană din secolul XVI a întrerupt această izolare. Adevărata istorie universală nu începe cu marile imperii europene și asiatice, cu Roma și China, ci cu explorările spaniolilor și portughezilor. De atunci, noi mexicanii sîntem un fragment din istoria lumii. Mai bine zis, sîntem urmașii acestui moment în care diferite istorii ale popoarelor și civilizațiilor deosebite devin parte din istoria universală. Descoperirea Americii a inițiat unificarea planetei. Actul nostru de naștere are două aspecte: cucerirea și evangelizarea; legătura noastră cu el este ambiguă și contradictorie, asemenea actului însuși sînt și cele două embleme ale sale: spada și crucea. Nu mai puțin ambiguă este legătura noastră cu civilizația din Meso-America (Mexic, America centrală și Antile): spectrul ei îl regăsim în visele noastre, chiar dacă odihnește pe vecie în marele cimitir al civilizațiilor dispărute. Leagănul nostru a fost o luptă. Întîlnirea dintre spanioli și indieni s-a produs simultan, devenind, după cum plastic se exprima poetul Jăureguy, nuntă și moarte.

Probabil familiei datorez pasiunea pe care am simțit-o încă din copilărie pentru istoria Mexicului. Bunicul meu, autor al unor romane istorice, în stilul secolului al XIX-lea, strînsese multe cărți despre trecut. O temă m-a atras cu predilecție: șocul dintre popoare și civilizații. Popoarele din vechiul Mexic s-au tot războit unul împotriva altuia, dar numai venirea spaniolilor i-a determinat pe mexicani să-l înfrunte pe *celălalt*, adică pe acel popor cu o civilizație deosebită de a lor. Ceva mai tîrziu, cînd eram deja în epoca modernă, am avut parte de confruntări violente cu Statele Unite și cu Franța celui de-al Doilea Imperiu. Deși influența culturii franceze s-a resimțit foarte puternic în cea de-a doua jumătate a secolului XIX și în prima jumătate a secolului XX, războiul cu Franța n-a avut consecințe politice ulterioare. Și nici psihologice. Nu același lucru s-a întîmplat cu Spania și cu Statele Unite: legătura noastră cu aceste națiuni a fost

polemică și obsesivă. Fiecare popor își are fantasmăle lui: Franța pentru spanioli, Germania pentru francezi. Ale noastre au fost Spania și Statele Unite. Spania a dispărut ca prezență fizică și odată cu ea și influența politică și economică. Prezența ei este acum strict psihologică: o nălucă persistă în memoria noastră și ne bîntuie imaginația. Statele Unite sînt o realitate, dar o realitate vastă și puternică ce se confundă cu mitul și chiar cu obsesia.

Disputa dintre hispaniști și antihispaniști reprezintă un capitol din istoria intelectuală a mexicanilor. Și din istoria politică și sentimentală a lor. Grupul antihispaniștilor nu e omogen: unii adoră culturile meso-americane și condamnă Conquista, considerînd-o un genocid, alții, mai puțin numeroși, descendenți ai liberalilor din secolul XIX, disprețuiesc în mod egal ambele tradiții: cea indiană și cea spaniolă, considerîndu-le obstacole în calea progresului. Din copilărie mi-a fost familiară această dispută. Familia din partea tatălui era liberală și era de partea culturii autohtone. Mama, deși era spaniolă, detesta discuțiile și răspundea provocărilor cu un zîmbet. Găseam sublimă tăcerea ei, mai categorică decît orice dispută aprinsă. În plus, în biblioteca bunicului meu abundau cărțile ce contraziceau, prin argumente, antihispanismul lui moderat și chiar antihispanismul mai pronunțat al tatălui meu. Amîndoi identificau trecutul hispanic cu ideologia dușmanilor lor tradiționali, conservatorii. Galdos m-a decepționat: disputa aceasta era tot spaniolă.

A NTIHISPANISMUL familiei mele era de ordin istoric și politic, nu literar. Printre cărțile bunicului meu se aflau și cărțile clasicilor noștri. Mai mult, el îmi admira pe liberalii spanioli din secolul trecut. Adolescența și tinerețea mea au coincis cu sfîrșitul monarhiei și cu primii ani ai Republicii, o perioadă de adevărată înflorire a literaturii spaniole. Citindu-i pe marii scriitori și poeți ai acelor ani, am sfîrșit prin a mă reconcilia cu Spania. Am simțit că fac parte din tradiție, dar nu într-o manieră pasivă, ci într-una activă, uneori de-a dreptul polemică. Am descoperit că literatura scrisă de noi, hispano-americanii, reprezintă cealaltă față a tradiției hispanice. Literatura noastră a început prin a fi un afluent al literaturii spaniole, dar astăzi ea a devenit un veritabil fluviu. La autorii noștri îi vom recunoaște pe Cervantes, Quevedo și Lope. Disputa dintre hispaniști și antihispaniști mi s-a părut o ceartă anacronică și sterilă. Ceva mai tîrziu, războiul din Spania a pus capăt definitiv controverselor. Cel puțin pentru mine și pentru mulți care gîndesc ca mine. Am fost un partizan înverșunat al republicanilor și în 1937 am fost în Spania pentru prima oară. În proza mea, în poeziile mele m-am referit adesea la întîlnirea mea cu oamenii, cu peisajele, cu pietrele

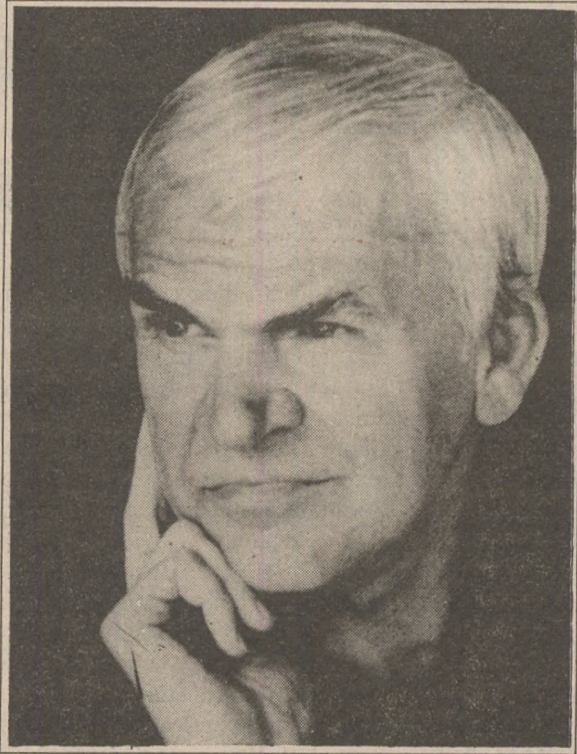
Spaniei. N-am descoperit Spania: am recunoscut-o și m-am recunoscut pe mine însumi.

Contactul meu cu realitatea nord-americană a reprezentat, în felul lui, tot o confirmare. În copilărie trăisem în California, dar adevărata mea întîlnire cu Statele Unite a început în 1943 și s-a prelungit pînă în 1945. Am locuit la San Francisco și la New-York, am petrecut o vară la Vermont și două săptămîni la Washington, am practicat tot felul de meserii, am cunoscut oameni de toate categoriile, am trăit în sărăcie, am avut parte de zile fericite și de altele deprimante, i-am citit fără încetare pe poeții englezi și nord-americani și, în fine, am început să scriu niște poeme eliberate de retorica ce asfixia poezia pe care o scriam, în acei ani, tinerii din America latină și din Spania. Într-un cuvînt, m-am născut din nou. Niciodată nu mă simțisem atît de viu. Erau anii războiului și americanii trăiau unul din marile momente ale istoriei lor. În Spania am cunoscut fraternitatea în fața morții, în Statele Unite cordialitatea în fața vieții. Simpatie universală care-și află rădăcina nu în puritanism, ci în panteismul romantic al lui Emerson și în efuziunea cosmică a lui Whitman. În Spania, unii spanioli m-au recunoscut ca fiind de-al lor; în Statele Unite, unii americani m-au primit ca pe un frate necunoscut care le vorbea limba cu un accent ciudat și o sintaxă străină.

Admirația și simpatia mea față de nord-americani se baza pe ceva nedefinibil: cum să fii indiferent față de mexicani, cei născuți acolo și cei recent stabiliți. Îmi amintesc de anii petrecuți la Los Angeles, de slujbele pe care le-a avut tata, pentru a-și face un rost în exil, de mama, furnică prevăzătoare, ce cînta însă ca un greier... Deși n-am suferit ca majoritatea emigranților mexicani, nu era nevoie de multă imaginație spre a-i înțelege și a-i simpatiza din tot sufletul. M-am recunoscut în acei *pachucos* și în necugetata lor răzvrătire împotriva prezentului și trecutului lor. Răzvrătire ca rezultat nu al unei idei, ci a unui gest. Posibilitatea celui învins: estetica înfrîngerii, răzburarea imaginației. Mi-am pus din nou întrebarea: cine sînt eu și care este destinul meu de mexican? Este aceeași întrebare pe care mi-o pusesem în Mexic, citindu-l pe Ortega y Gasset sau conversînd cu Jorge Cuesta într-o grădină din San Idefonso. Ce răspuns aș putea da? Cu un an înainte de a părăsi Mexicul scrisesem o serie de articole ale căror subiecte se refereau mai mult sau mai puțin la întrebarea aceasta care mă frămînta. Dar deja nu mă mai mulțumeam. Încă nu-mi dădeam seama, pe vremea aceea, că articolele și întîlnirile mele cu Spania și Statele Unite mă pregăteau de fapt pentru a scrie „Labirintul singurătății”.

În românește de
Lumița Voina-Răuț

Opusul vitezei și isteriei

● A apărut luna aceasta la Gallimard romanul lui Milan Kundera - *Încetineala (La lenteur)*, scris în franceză; o carte seducătoare, după cum afirmă Alain Bosquet în cronica sa din "Magazine littéraire", februarie '95. Împletind eseu cu fabula și narațiunea romanescă realistă, cartea lui Milan Kundera este și un tratat de comportare în epoca modernă, caracterizată prin viteză și isterie și care nu mai cunoaște savurarea pe îndelete a plăcerilor vieții. Naratorul și soția sa, Vera, va-

gabondează cu mașina, visînd la călătorii de acum două secole și comentînd actualitățile sociale și politice ale lumii noastre, observînd oamenii și discutînd despre Casanova și Kissinger, despre Jan Hus și copiii înfometați din Somalia. "Acest vagabondaj interiorizat este - fără să pară - cea mai delectabilă anchetă prin arcanele conștientului și inconștientului, conchide Alain Bosquet, și în același timp o pledoarie pentru suportabila ușurință a ființei".

Dicționar al limbii de lemn

● Ziaristul Geoffroy Linyer a alcătuit un *Dicționar al limbii de lemn* (Ed. Les Belles Lettres) cu expresiile cele mai frecvent folosite de oamenii politici francezi. Definițiile sînt urmate de citate din presa recentă. Material pentru un asemenea dicționar s-ar găsi din belșug și în actualitatea politică românească, volumul putînd servi apoi ca punct de pornire pentru psihologi, sociologi, umoriști etc.

Trei cărți

● Hans Magnus Enzensberger revine în forță pe piața cărții din Franța, cu trei volume deodată: *Recviem pentru o femeie romantică* - un roman epistolar despre iubirea dintre Augusta Bussmann și Clemens Brentano, montaj de scrisori autentice schimbate între personalități ale timpului ce comentează tribulațiile cuplului; *Marea migrație*, urmată de *Imagini ale războiului civil* - un eseu despre imigrație și violența colectivă (ambele la Gallimard) și *Europa în ruine* - culegere de articole despre Europa între 1945-47 (Ed. Actes Sud).

Avanpremieră la Salonul Cărții

● Ca în fiecare an, evenimentul lunii martie este Salonul Cărții de la Paris, ajuns la a 15-a ediție. Parcul Expozițiilor de la Porte de Versailles și pregătit să primească între 17 și 22 martie, 1000 de editori francezi și străini, pentru care au fost amenajate standuri pe 25.000 m². Se estimează că vor fi expuse peste 350.000 de cărți, cu participarea a peste 800 din autorii lor. În cadrul salonului va fi omagiat în diverse forme Jean de La Fontaine (fabulistul, dar și autorul unor mai puțin cunoscute povestiri libertine), cu ocazia tricentenarului morții sale. Țara-invitat de onoare al acestei ediții va fi Spania. Editurile franceze au lansat deja pe piață în acest scop numeroase traduceri din literatura spaniolă contemporană.

Yourcenar în corespondență

● La Gallimard a apărut volumul *Scrisori prietenilor săi și altora* de Marguerite Yourcenar, ediție stabilită, prezentată și adnotată de Michèle Sarde și Joseph Brami. Autoportret în cotidian sau exercițiu al cunoașterii de sine, corespondența celebrei scriitoare dezvăluie intimitatea autoexilatei din Mount Desert Island sau a călătoarei pasionate, de la primele scrisori copilărești și pînă în luna morții sale.

Canadiana cu premii

● În 1969, scriitoarea canadiană de limba franceză Madeleine Gagnon (în imagine) debuta cu *Morții cei vii*, o culegere de proză scurtă care s-a bucurat de aprecierea

criticilor. Apoi, a publicat alte 20 de volume de proză și poeme. În 1986, Gagnon a primit Premiul pentru Poezie oferit de "Journal de Montréal", în 1990, Salonul cărții de la Rimouski a onorat-o cu Premiul Arthur Buie, în 1991, i-a revenit Premiul Literar al Guvernatorului General pentru volumul *Cîntec pentru un Québec îndepărtat*, iar cartea ei *Pămîntul este plin de limbaj* s-a aflat în finala aceluiași premiu în 1993. Anul acesta scriitoarea canadiană a anunțat publicarea unui roman, *Vîntul cel mare*.

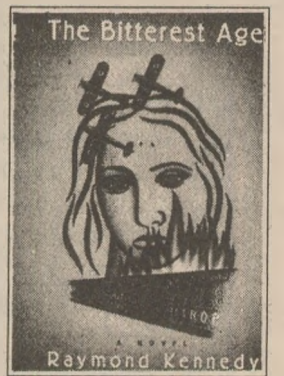
Premii

● W.S. Merwin (67 de ani) a obținut primul premiu anual Tanning al Academiei Poetilor Americani, în valoare de 100.000 de dolari. Merwin a spus că s-a îndreptat spre poezie datorită imnurilor de slavă pe care le-a ascultat la biserică, în copilărie.

● Scriitorul Cinghiz Aitmatov a primit Premiul de Stat Austriac pentru literatură europeană, ca o recunoaștere a întregii sale opere.

● Romancierul algerian Mohammed Dib a cucerit Marele Premiu Francofon, cea mai înaltă distincție literară acordată de Academia Franceză.

"Vîrsta cea mai amară"

● Ingeborg Maas, îndărătnică și fermecătoare protagonistă în vîrstă de zece ani a ultimului roman, *Vîrsta cea mai amară*, al lui Raymond Kennedy (Editura Ticknor and Fields), refuză, în ultimele zile ale războiului, să se evacueze din Potsdam cu mama sa și cu un frate de cinci ani, de teamă că n-o să-și mai vadă niciodată tatăl, soldat pe frontul de răsărit, care promisese că se va întoarce. Încurajată de optimismul fetiței, familia ei rămîne pe loc, să îndure clipele devastatoare care au urmat.

Era cald, eram frați, erau stele și porturi

"AM FI FOST destui să scoatem un lunar, un săptămînal și chiar un cotidian", așa obișnuiam să spun, vîzîndu-i împreună pe cei treizeci și peste de scriitori români îmbarcați pe vasul grecesc. O comunitate, unde diversitatea și unitatea dialogau mereu, nu fără tensiuni, poate, dar autentic. Aveai mereu senzația că te afli "in medias res", în mijlocul vârtejului, chiar dacă marea era liniștită... Nu ne e dat în fiecare zi să fim pe "puntea lui Jupiter", adică pe puntea superioară, în vîntul ce suflă întremător, fără a fi rece și să zărim (cum ne arată Victor Ivanovici), înspre N-V, fabulosul Isarîak, să simțim că stele clare se apropie, ca în nopțile de vară, la o întindere de braț, de creștetul tău și al celor apropiați, strînși într-o aburoasă ceață, cu privirea scrutînd noaptea despicată de prora "Renașterii lumii", îndreptîndu-se spre nord, spre Bosfor. Și în zori, după o gură de cafea băută febril, să ieși pe punte, cu alți doi-trei, să te uimească palatele și minaretele și podurile și fortăreața și fațadele de basm oriental ale cetății, unde s-a prelins sângele Brîncovenilor și a strălucit steaua unor domni români.

Ce mi-a lipsit? Obișnuit cu pietatea grecilor aș fi fost bucuros să văd o iconă protectoare (a sfîntului Nicolae, poate, ocrotitorul marinarilor, al călătorilor pe ape) în Salonul cel mare, în librăria-biblioteca sau, măcar, într-un colț, cât de discret. *Dino* și ai săi (orchestra de italieni, formată de tineri din aproape

toată Peninsula, adunați de nevoia de a câștiga, mai mult decît de gloria artistică) îmi împărțeau, de altfel, convingerea. Și la Smirna, pe unde rătăcise, prin taverne, melancolicul, crepuscularul, alexandrinul Kavafis, am căutat *La Chiesa italiana*. Atît doar că, după o rotire exasperantă în jurul ei (era camuflată de prăvălii și clădiri), m-am aflat, parcă, în jurul unui fort, prevăzută prudent cu zid înalt. O neîmplinire, o așteptare?... Ce patină nobilă avea, în schimb, Biserica "Sfintei Treimi", din Odessa, grecească la origine, navigînd prin aventurile istoriei cu siguranță și încredere tare, lăsînd în urmă, poate, tropotul de cizme ale anarhiștilor lui Mahno, sau închinarea pravoslavnică a ofițerilor junkeri ai lui Petliura, "guli-iul" năpraznic al marinarilor, trecînd în goană dinspre portul cu celebrele scări și statuia întemeietorului în capătul lor spre Palatul Guvernatorului, sau spre Operă ca să se tolănească în lojile de pluș, cu armele pe genunchi și cu buzunarele umflate de sticle pante-coase... Oraș ce își păstrează noblețea stranie în obrazul oval, pur al adolescentelor ce se plimbă prin parcul ce declină spre mare, în mersul lor princiar...

De agățat bilețele de hîrtie albă în pomișorii și tufele Pergamului, n-am agățat, pentru a mi se împlini dorințele. Masivitatea asiatică, uif aer crud, (sau indiferent, inuman) mă copleșeau și rezemat, cu câteva suflute alături, de parapet, ne-am gîndit cît de asemănător se vor fi rezemat alții, înaintea noastră, înainte de romani, chiar, sub lidieni, cînd templului lui

Traian cu coloanele sale lucioase, pe care le atingem cu mîna, pipînd tăișul timpului, nu erau...

Teatrul, Biblioteca, Agora, Fântîni, Temple. Efesul, printre ruinurile căruia ne plimbam, pare un orașel primitor și grăbindu-ne spre Biblioteca lui Celsus, părea că ne îndreptăm spre Biblioteca arsă, din preajma Palatului, în Decembrie '89. Simți că e aici un fel de centru ascuns inițiativ. Dacă ar fi să așez călătoria noastră sub fosforescența unor versuri, aș alege (cum mi-a sugerat profesoara mea de italiană, din anii '70) neuitatele *Rime* ale lui Dante, elogiînd prietenia poetilor, ființe vulnerabile și generoase, deprinse la școala suferinței cu înțelegerea *semenilor* și a *neasemănătorului*. Ieșiți, ambii, din aceleași Tipare divine... Ce murmur plin, foșnind sărat, se izbește de bordul navei noastre pierdute și regăsite prin anamneză? "Guido, aș vrea ca prinși de-o vrajă bună/eu,tu și Lapo să pornim cu vîntul/care ne-ascultă credincios cuvîntul/pe-un vas ce-nfruntă a apelor genună/încît nici vremea rea și nici furtună/să nu ne poată stăvili avîntul/ci, toți să ne-adunăm ca unul gîndul/sporînd dorința stării împreună..." (Traducere de Ștefan Aug. Doinaș în *Opere minore*, Univers, 1971)... Multă vreme eu nu m-am mai culcat devreme și mă legănam prudent, ca și cum aveam de imitat legănarea unei nave, unde locuisem ca Iona peștele, o vreme. De ea bine îmi amintesc: era cald, eram frați, erau stele deasupra punții și porturi necunoscute ne așteptau în zori.

Adrian Popescu

Celestografiile lui Strindberg

LA începutul acestui an precum și la sfârșitul anului care a trecut, orașul Stockholm a acordat memoriei lui AUGUST STRINDBERG o neobișnuită sărbătorire. Pe mijlocul lungii Străzi a Reginei (Drottninggatan), pe care se află și ultima locuință a scriitorului devenită muzeu, s-au scris pe asfalt cu litere albe și negre citate din vasta operă strindbergiană. Citate pline de provocare care i-au făcut pe apaticii trecători să se oprească, să citească, să mediteze. "Focul meu e cel mai mare în Suedia", "Un șoarece inteligent are mereu mai multe găuri", "Viața mă înjosește ca să mă exalteze" etc. Mai ales tinerii au apreciat aceste mesaje ale geniului non-conformist și au întîrziat deasupra textelor, pe care le-au copiat cu grijă în caietele lor de școală.

După ce ploile și zăpada au șters literele s-a deschis la muzeul Strindberg de pe Drottninggatan 85, expoziția "Strindberg și arta fotografiei".

Întreaga lui viață Strindberg a căutat neliniștit forme noi de exprimare pentru tumultoasa sa viziune a existenței. A scris în toate genurile literaturii, a pictat, a compus muzică, ca alchimist a fabricat aur și a scris profunde tratate despre chimia elementelor. S-a interesat de

fotografie și a creat celestografiile, fotografiile și portretele psihologice. A mînut camera în alt fel decît contemporanii săi, preocupat mai ales, să capteze spiritul din natură, din substanțe, de pe propriul său chip precum și al celor apropiați lui.

Celebrul fotograf Nadar s-a entuziasmat de fotografiile și experiențele lui Strindberg. Fotografiile lui Strindberg s-au vîndut la Paris ca opere originale ale unui spirit extrem de inventiv.

El își cumpără prima cameră de fotografiat în 1886 și ultima în 1907 sau 1908. A avut în total șapte aparate de fotografiat pe care le-a folosit în felul său original. Dintr-un document nepublicat pînă acum și expus la muzeu, luăm cunoștință de felul în care Strindberg fotografia: "Pe o noapte clară fără lună, fără vreo lumină care să mă deranjeze, am îndreptat placa mea fotografică spre Orion, cea mai necunoscută dintre constelațiile dominante. După numai cîteva minute de expunere am pus placa în soluția de dezvoltare și am obținut un rezultat direct, o suprafață sumbră cu puncte luminoase de diferite mărimi, fără ca să realizez vreun trapez al Orionului, lucru la care de altfel nici nu m-am așteptat."

Strindberg obișnuia să fotografieze

luna și stelele precum și formațiunile de nori. În vara anului 1894, în timp ce lucra la celestografiile sale, scrie de asemenea celebrele eseuri despre "Noile forme ale artei" și "Hazardul în creația artistică", texte remarcabile scrise cu treizeci de ani înaintea manifestului suprarealist.

În celestografiile sale vedem o artă creată de hazard: forme neobișnuite care există între cer și pămînt, ceva uimitor chiar și pentru privitorii de azi. La fel de remarcabile sînt și fotografiile realizate în 1892 - 96. Plasînd o placă de sticlă cu forme de cristale, de exemplu flori de gheață, pe hîrtia de fotografiat și luminîndu-le puternic, Strindberg a obținut forme fascinante, forme ale unei alte lumi, forme care surprind și dau privitorului de azi noi idei de a privi natura și spațiul în care trăiește.

Prin "portretele psihologice" Strindberg vroia să surprindă și să fixeze chiar sufletul care anima propriul său chip precum și cel al familiilor săi. Aceste portrete și autoportrete au fost realizate fără lentilă și uneori chiar și fără cameră. Propria sa "cameră obscură" era o ladă de țigări.

Create în același fel cu celestografiile și fotografiile, portretele erau pentru Strindberg mișcări unice ale spiritului

care și-a lăsat o clipă amprente pe chipurile misterioase omenesci. Din această perioadă avem portretul primei sale soții, Siri von Essen, precum și autoportretul artistului cu copiii săi Greta și Kerstin într-o grădină mirifică din Gersau în Elveția.

Am putea numi în bloc "celestografii" aceste oaze luminoase din viața tenebrosului geniu scandinav pentru că intenția cu care s-a scrutat viața a fost mereu aceeași. Misterioase bucăți de timp, piese insolite dintr-un imens mozaic care ne entuziasmează și azi și ne dau un surplus de viață poetică.

Gabriela Melinescu

Pisica în Japonia

● Spre deosebire de alte tradiții care o consideră un animal preponderent malefic, în folclorul japonez pisica e și un simbol al ospitalității și căldurii familiale, reprezentări ale sale în lemn, bronz și faianță colorată fiind plasate la intrarea în case. Ambiguitatea pisicii - supla divinitate protectoare dar și filosof cinic, a fost exploatată

literar de Natsume Sôseki (1867- 1916), dar și de Junichirô Tanizaki (1886- 1965) - în imagine - în nuvelele reunite sub titlul *Pisica, stăpînul ei și cele două stăpîne*, recent traduse la Gallimard. Din opera lui Tanizaki au mai fost traduse la aceeași editură capodoperele de maturitate *Gustul urzicilor*, *Svastika*, *Patru surori*, *Confesiunea impudică* și *Jurnalul unui bătrîn nebun*.

Fundația Soros pentru o Societate Deschisă anunță

concursul pentru obținerea unor

BURSE ÎN DOMENIUL CREAȚIEI ȘI TRADUCERII LITERARE

Bursele, în valoare de 100 USD lunar, plătite în lei la cursul zilei, se acordă pe o perioadă de un an (1 martie 1995 - 29 februarie 1996).

Actele necesare înscrierii la concurs:

1. Curriculum vitae
2. Două scrisori de recomandare de la personalități din lumea literară
3. O scurtă prezentare (1-2 pagini) a lucrării pentru elaborarea/traducerea căreia candidații solicită bursa
4. 10-15 pagini reprezentative din creația recentă a candidaților.

Limita de vîrstă: 40 de ani.

Deciziile se vor publica în presă, în cursul lunii martie, iar candidații vor fi anunțați în scris.

Nu se acceptă autorecomandări și manuscrisele nu se înapoiază.

Data limită pentru înscriere: 27 februarie 1995

Actele necesare înscrierii se vor depune la unul din sediile Fundației Soros:

București: Calea Victoriei 155, Bl. D1, sc. 7, et.3
tel.: 01-659 74 27, 659 07 20

Timișoara: Str. Semenic nr. 10
tel.: 056 - 199 960

Iași: Bd. Copou nr. 19
tel.: 032 - 146 935

Cluj: Str. Mărului nr. 5
tel.: 064-194 078, 194 079

Relații cu publicul: luni-joi între orele 12-15

Coordonatori de program: Réka Demeter (relații cu publicul),
Jozefina Komporály

